

Bréfa- og málasafn 1946-1948, fyrri hluti

Bjarni Benediktsson – Stjórnámál – Verðlagsmál – Utanríkismál – Sjávarútvegsmál – Stjórnarmyndun –
Áki Jakobsson – Einar Sigurðsson – Kr. Jóh, Kristjánsson – Gísli Halldórsson – Ólafur Thors – Stefán Jóh.
Stefánsson – Verslunarráð Íslands – Félag Íslenskra Iðnrekanda – Sölumiðstöð Hraðfrystihúsanna –
Útgerðarfélagið Narfi – Sovétríkin – Landsbanki Íslands – Foreign Policy Report – Arctic Diplomacy –

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Stjórnámálamaðurinn

Askja 2-16, Örk 1

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

TRADE MARK

TELEPHONE: 7110 (5 LINES)
CABLE ADDR.: FILLET
CODES: BENTLEYS COMPL. PHRASE
A. B. C. 6th ED.

Sölu- og Hraðfrystihúsið

(THE ICELANDIC FREEZING-PLANTS CORP.)

YOUR REF.:
OUR REF.: VJÓ/SÁ

REYKJAVÍK, 30.4.'47.
ICELAND

Einkamál.

Hr. utanríkisráðherra
Bjarni Benediktsson,
Reykjavík.

Ég leyfi mér hér með að senda yður eftirfarandi útdrátt úr bréfi hr. Ólafs Þórðarsonar dags. 25. þ. mán.

"Aðvarið þá, sem eiga að semja við sænsku viðskiptasendinefndina, sem fer heim í næstu viku til þess að endurnýja viðskiptasamninginn, sem gildi síðasta ár, og fá á honum breytingar.

Aðaláherzla verður lögð á það, að Svíum verði leyft að leggja ferska síld á land, þurrkun á veiðarfærum og ýmis konar fríðindi í landi. Ef Íslendingar samþykkja þau fríðindi, sem farið verður fram á, ætla Svíar að bjóða okkur til kaups 100.000 tóntunnur fyrir síldarvertið næstkomandi. Tunnurnar eiga að vera beitan, en sannleikurinn er sá, að Svíar eiga svo margar tunnur, að þeir mundu sér að skaðlause geta selt okkur mun fleiri og vilja fyrir hvern mun losna við þær. Það má ekki gefa þeim eftir þumlung af neinu. Við erum ekki upp á neina auðmýkjandi samninga við þá komnir."

Virðingarfyllst

Afrit

Með bréfi dags. 23. okt. 1946 skipuðu þér, herra atinnvumálaráðherra, oss undirritaða til þess, fyrir Íslands hönd, að ræða við fulltrúa innkaupastofnunar Sovétríkjanna, "Exportkhele", hr. Semenow, sem hér var staddur, um verzlunarviðskipti milli Íslands og Sovétríkjanna á næsta ári.

Daginn eftir hinn 24. okt. hafði nefndin fyrsta fund sinn með hr. Semenow í skrifstofu Sölumiðstöðvar Hraðfrystihúsanna við Mýrar götu. Nefndarmenn voru allir mættir og með hr. Semenow var ungrú Anna Chizhow sem túlkur hans.

Vér spurðum hr. Semenow, hvaða vörur Sovétríkin hefðu áhuga á að kaupa af Íslendingum á næsta ári og hvaða magn af hverri vörutegund.

Hr. Semenow kvað þau hafa á huga á mörgum útflutningsvörum Íslendinga, en þó einkum þeim, er að neðan greinir og í þeirri röð, sem þar eru hér taldar.

1. Síldarlýsi
2. Saltsíld
3. Þorskalýsi
4. Hraðfrystum fiski
5. Ísuðum fiski
6. Saltfiski
7. Soltuðum hrognum

Minnsta magn, sem Sovétríkin teldu sig geta sætt sig við af síldarlýsi og saltsíld væri $2/3$ af framleiðslunni, en helst vildu þau fá keypta þessa framleiðslu alla. Ef samningar tækjust um það, mundu þau jafnvel vilja taka það, sem vér þyrftum að selta af öðrum vörum.

Hr. Semenow sagðist vilja undirstrika það, að hann hefði ekki umboð til samninga, heldur hefði honum aðeins verið falið að leita tilboða, sem hann mundi síma til Moskva. Þar mundi svo verða tekin afstaða til þeirra og þá væntanlega útnefnd samninganefnd með fullu umboði.

Vér spurðum hann hvort Sovétríkin mundu óska eftir að gera samninga við Ísl. ríkisstjórnina eða einstaka útflytjendur. Taldi hr. Semenow að ekkert mundi hafa verið ákveðið um það, enda mundi það ekki skipta miklu máli. Aðalatriðið væri, að Sovétríkin fengju síldarlýsið, og ef þau fengju það, mundu samningar einnig takast um aðrar tegundir, hvort sem þeir yrðu gerðir við ríkisstjórnina eða einstaklinga.

Hann spurði hver væri afstaða Ísl. ríkisstjórnarinnar til sölu á síldarlýsi til Sovétríkjanna. Sögðum ver' honum að það væri oss ókunnugt. Ársall Sigurðsson sagði hinsvegar að það væri sín persónulega skoðun, að ef samningar tækjust um verulegan hluta af öðrum framleiðsluvörum Íslendinga, mundu Sovétríkin einnig fá að minnsta kosti nokkurn hluta síldarlýsisins. Á þessu ári hefði verið samið um sölu á $1/3$ af saltsíldinni og nærri $1/3$ af síldarlýsinu við Sovétríkin.

Vér spurðum hr. Semenow hvað hann mundi segja um svipað magn af næsta árs framleiðslu. Hann kvaðst þegar hafa sagt, að Sovétríkin gætu ekki gert sig ánægð með minna en $2/3$ af síldarlýsisframleiðslunni.

Vér sögðum að erfitt mundi að ákveða nú verð á síldarlýsi fyrir

Herra atvinnumálaráðherra Aki Jakobsson,

R e y k j a v í k.

næsta ár, þar sem það væri mjög ört hækkanði. Hefðum vér heurt að það væri nú komið upp í £90:0: fyrir tonn f.o.b., en þetta bari þó á engan hátt að skoða sem verðtilboð.

Hr. Semenow sagði, að ef Íslendingar vildu ekki skuldbinda sig til að selja lýsið fyrir núverandi markaðsverð, mætti semja um magnið og ákveða að það skyldi greiðast gildandi heimsmarkaðsverði þegar afgreiðsla færi fram.

Hr. Semenow kvað Sovétríkin hafa hug á því, að viðræðum væri hraðað, og óskaði að fá sem fyrst að vita hugmyndir Íslendinga um magn og verð hinna þriggja tegunda, sem fyrst eru taldar hér að framan.

Lofuðum vér að gera það, sem vér getum til þess að þeir aðilar, sem hafa þar tegundir með höndum, hröðuðu ákvörðunum sínum í því efni. Um allar helstu tegundir aðrar lágu þegar fyrir upplýsingar um magn- og verðhugmyndir í bréfi atvinnuáráðuneytisins til hr. Semenows, dags. 21. okt. þ.á.

Varð þessi fundur nú ekki lengri, en vér lofuðum að láta hr. Semenow vita þegar er eitthvað nýtt lagi fyrir.

Nefndin hafði nú samband við þá aðila, sem mestu ráða um hinar 3 fyrst töldu tegundir, og einnig við Landssamband Ísl.útvegsm.

Síldarútvegsnefnd, sem hélt fund um þetta leyti, taldi sig ekki geta gefið tilboð um salt síld, því það væri ógerlegt að ákveða fersk-síldarverð meðan ekkert væri vitað um verð til verksmíðjanna og líka væri enn óvíst hvort síldarsalan næsta ár yrði falinnæðinni. Ennfremur ætti að fara fram kosning í nefndina vróðlega og því væri óvíst hvernig hún yrði skipuð.

Stjórn Síldarverksmíða ríkisins hafði einnig fund og tók þar fyrir síldarlýsið. Taldi stjórnin sig ekki geta boðið það að svo stöðu og hefði hún ekki hugsað sér að gera það að sinni, þar sem verð færi mjög hækkanði. Ef horfið yrði að því ráði, að bjóða síldarlýsið nú vegna sölu á öðrum afurðum, sem ekki heyrðu undir stjórn Síldarverksmíðjanna, yrði ríkisstjórnin að taka þá ákvörðun.

Í sinkaviðtali, sem einn okkar, Ársæll Sigurðsson, átti við hr. Ásgeir Þorsteinsson, forstjóra Lýsisáamlags Ísl. botnvörpunga, sagði Ásgeir svipað um þorskalýsið og stjórn Síldarverksmíðjanna um síldarlýsið.

Á fundi stjórnar Landssambands Ísl.útvegsm., sem einnig var haldinn um þetta leyti, voru tveir nefndarmanna, þeir Einar Sigurðsson og Ólafur Jónsson. Var það einróma vilji þeirra, sem viðstaddir voru, að nauðsynlegt magn af síldar- og þorskalýsi væri notað til þess að auvelda sölu annarra sjávarafurða ef með þyrfti.

Mánudaginn 28. oktl. var haldinn fundur í utanríkisráðuneytinu að tilhlutun forsetis- og utanríkisráðherra Ólafs Thors, sem stýrði fundinum. Þar voru mættir, auk forsetisráðherra og fulltr. í utanríkisráðuneytinu, 9 menn frá ýmsum greinum sjávarafurðaframleiðslunnar, þeirra meðal tveir undirritaðra nefndarmanna, Einar Sigurðsson og Ólafur Jónsson. Auk þessara voru mættir tveir menn frá innflutningsverzluninni.

Í lok þessa fundar lýsti forsetisráðherra yfir því sem niðurstöðu fundarins, að fulltrúar Ísl. framleiðenda væru fúsir til þess að hefja nú þegar viðræður og samningaumleitunir við fulltrúa ríkisstjórnar eða verzlunarstofnana Sovétríkjanna um viðskipti milli landanna. Hinsvegar ókuðu þeir ekki að nefna verð eða magn fyrr en samningar hafast við menn með umboði, en hann fyrir sitt leyti óskaði að það gæti orðið sem fyrst, helst innan viku eða svo. Best teldi hann ef samningar gætu farið fram hér á landi, en þó væri það ekki nein krafa. Það hann þá nefndarmenn, sem mættir voru á fundinum, að tilkynna hr. Semenow þessa niðurstöðu fundarins.

Daginn eftir 29. okt. boðaði nefndin hr. Semenow til sín. Á veim

þeim fundi voru hinir sömu og fyrri fundinum 24. okt.

Skýrðum vér hr. Semenow frá því, að oss hefði ekki tekist að fá fram tilboð, eins og vér höfðum álofað að reyna, en sögðum honum frá fundi þeim, sem forsætisráðherra hafði haldið daginn áður og hvað hann hefði sagt í fundarlokin, en frá því er greint hér að framan.

Hr. Semenow spurði hvort hann mætti síma þessi ummæli forsætisráðherra til Moskva og bera hann fyrir þeim, og svörðum vér því játandi. Hann kvaðst þá mundi gera það. Þjóst hann við að það mundi taka nokkra daga að fá svar að austan, en hann mundi þá láta nefndina vita þegar svar kemi.

Fleiri fundi hefur nefndin ekki haft með hr. Semenow. En þar sem hann er nú farinn til Bretlands og mun ekki koma aftur furr en eftir u.þ.b. hálfan mánuð, þótti nefndinni rétt að skýra yður, herra atvinnu-
málaráðherra, frá því, sem gerst hefur til þessa.

Nú er nefndinni kunnugt um, að útgerðarman og frystihúsa-
eigendur eru orðnir óþolinmóðir að bíða eftir lauen þessara mála, og má segja að það sé að vonum, þar sem nú yfir hver tíminn öðrum, er ver-
tiðin stendur fyrir dyrum. Þigle að bíða eftir komu hr. Semenow frá
Bretlandi - en hann kvaðst myndu koma hingað þaðan - dragast allar
viðráður að minnsta kosti um tveggja vikna skelið, eins og áður er
sagt.

Nefndin hefur því komið sér saman um að beina því til yðar, herra
atvinnu-
málaráðherra, hvort ríkisstjórnin mundi ekki telja rétt að leita
eftir því með milligöngu utanríkisþjónustunnar, að þessum málum
verði hraðað svo sem unnt er.

Með sérstakri virðingu

Reykjavík 13. nóvember 1946.

FOREIGN POLICY REPORTS

June 1, 1948

Arctic Diplomacy

BY BLAIR BOLLES

PUBLISHED TWICE A MONTH BY THE

Foreign Policy Association, Incorporated

MIDSTON HOUSE, 22 EAST 38th STREET, NEW YORK 16, N. Y.

VOLUME XXIV NUMBER 6 *25¢ a copy \$5.00 a year*

Arctic Diplomacy

BY BLAIR BOLLES

THE shortest route between the United States and European Russia crosses the Arctic Sea. In view of the range of the modern plane and the possibilities of the V-bomb, this geographical fact has prompted military authorities in the United States to predict that the polar regions would be a major zone of combat should the presently strained American-Soviet relations deteriorate into war. "If our defenses are to be between us and the enemy, they must be on the Arctic frontier," General Carl Spaatz, then commanding general of the Army Air Forces, later Chief of Staff of the United States Air Force, told a Congressional Committee in 1947.¹ Acting on that assumption, the Administration in Washington has endeavored since the end of World War II to lay the foundation for a permanent Arctic policy for the United States through diplomatic negotiation, military experiment, and physiological inquiry. The Far North attracted us before 1941 almost solely as a setting for adventure and a site for disconnected scientific investigation. The United States today is far stronger in the Arctic regions than it was a decade ago, but if General Spaatz's assumption is valid, then we remain poorly protected against attack in the frigid zone.

The American effort to strengthen the northern approaches to this hemisphere has proved disappointing in three particulars. First, in field maneuvers the low temperatures prevailing in the North for long consecutive periods prevent the satisfactory use of weapons and tactics which are effective in other climates. General Jacob L. Devers, commander of the Army Ground Forces, has said that the soldier in Arctic climate spends so much of his time in a fight for survival that he has little time to combat the enemy.² Moreover, northern North America—that is, Alaska, the Yukon and Northwest Territories of Canada, and Greenland—are thinly populated, whereas "areas inhabited by our people,

backed up by industry and commerce, are easier to defend than uninhabited areas where only the troops are a factor in defense."³ And third, governments controlling strategic areas along the Arctic perimeter have been unwilling to accord the United States the use of those areas for military purposes to the extent which Washington apparently considers desirable. The Icelandic government in 1946 insisted on termination of the defense agreement which it had concluded with the United States on July 1, 1941.⁴ The governments of Denmark and the United States have intermittently since 1947 discussed termination of the agreement for the defense of Greenland which Washington concluded on April 9, 1941 with Danish Minister Henrik de Kauffman.⁵ Canada, on the other hand, not only permits the United States to station troops in the Dominion, but on June 27, 1947, Prime Minister King signed the Visiting Forces Act, which authorizes American military authorities to try American soldiers accused of committing crimes or breaching the peace in Canada.⁶ The United States, however, maintains only Air Force contingents in Canada, of an undisclosed number. In Alaska alone, which is American territory, can the United States maintain and move armed forces as it pleases in the Arctic regions.

Since the basic assumption General Spaatz succinctly stated has a central place in the planning of strategic defense by the military establishment of the United States, a thoroughgoing inquiry by officials and the public into the implications of Arctic policy and the best means for developing it concretely and adequately is now of urgent importance.

3. Julius A. Krug, Secretary of the Interior, in *Statehood for Alaska, Hearings*, before the subcommittee on Territorial and Insular Possessions of the Committee on Public Lands, House of Representatives, 80th Congress, 1st Session, April 16, 1947, p. 18.

4. *Iceland, Termination of Defense Agreement of July 1, 1941 and Provision for Interim Use of Keflavik Airport*. Treaties and Other International Acts Series 1566 (Washington, 1947).

5. *Defense of Greenland, Agreement and Exchange of Notes, Executive Agreement Series 204* (Washington, 1941).

6. Statutes of Canada (Ottawa, King's Printer), II George 6, Chapter 47.

FOREIGN POLICY REPORTS, VOLUME XXIV, NUMBER 6, JUNE 1, 1948

Published twice a month except July and August by the FOREIGN POLICY ASSOCIATION, INC., 22 E. 38th St., New York 16, N. Y., U.S.A. BROOKS EMENY, *President*; VERA MICHELES DEAN, *Editor and Research Director*; BLAIR BOLLES, *Director, Washington Bureau*; AUGUSTA SIEMIN, *Assistant Editor, Research Associate*; WINIFRED N. HADSEL, OLIVE HOLMES, HAROLD H. HUTCHESON, VERNON MC KAY, GRANT S. MC CLELLAN, HELEN H. MOORHEAD, LAWRENCE K. ROSINGER, SARAH MATTHEWS, *Librarian*; ONA K. D. RINGWOOD, *Reference Librarian*. Subscription Rates: \$5.00 a year; to F.P.A. members \$4.00; single copies 25 cents. Entered as second-class matter on March 31, 1931 at the post office at New York, N. Y., under the Act of March 3, 1879.

181

Produced under union conditions and composed, printed and bound by union labor.

FOREIGN POLICY REPORTS • JUNE 1, 1948

59

At present, available evidence suggests that our policy as now applied adds to the tension of the world without promising to safeguard us effectively in the event of war. The House Select Committee on Foreign Aid this year noted with concern that Russia was signing trade agreements with Northern European countries (Norway, Denmark, and Iceland) which "control," or are themselves "strategic areas" on the Arctic perimeter (Spitsbergen, Greenland, Iceland).⁷ In turn, I. I. Yermashev, lecturing at the Polytechnical Museum in Moscow on January 31, 1947, ridiculed the "defense" motive animating American Arctic policy and stated: "The Arctic Basin is the first sphere of world expansion."⁸

Officials of the United States contend that the Soviet Union merely exploits American policy in the Arctic as a pretext for propagandistic attack, and reject the suggestion that the policy is provocative. The tension between the two great powers where the Arctic is concerned is perhaps inseparable from the general tension that characterizes their relations with one another. However, repeated statements in public that military combat in the Arctic is likely can aggravate the general tension. "The emphasis often placed solely on the military aspects of world affairs does a disservice to the cause of peace," Secretary of State George C. Marshall said on May 5, 1948. "The more that present differences are talked about and treated exclusively as a military problem, the more they tend to become so."⁹ Manifestation by the Soviet Union of interest in the Arctic certainly disturbs the United States, as revealed by the reaction to the public disclosure in January 1947 that Russia had sought from Norway the privilege of using the Spitsbergen Islands (Svalbard) for a military base.

Suggestions have appeared for softening the rivalry of the powers in the Arctic. The Canadian government early in 1947 recommended that the Soviet Union exchange data with Ottawa on the Arctic, and Louis St. Laurent, Canadian Minister of External Affairs, on July 4, 1947, announced in the Dominion House of Commons that his government welcomed the co-operation of any "northern nation" in devel-

7. Preliminary Report 20 of the House Select Committee on Foreign Aid, *The East European Economy in Relation to the European Recovery Program* (Washington, 1948), p. 60.

8. Quoted in Moscow dispatch to the *New York Times*, February 2, 1947. See also I. I. Yermashev, "Polynaya Strategiya i Polynaya Ekspansiya" ("Polar Strategy and Polar Expansion"), stenographic report of public lectures delivered on January 31, 1947. All-Union Lecture Bureau of the Ministry of Higher Education of the U.S.S.R., Publishing House of *Pravda*, Moscow, 1947.

9. Marshall to House Foreign Affairs Committee, Department of State Press Release No. 344, May 5, 1948.

oping the Arctic regions.⁹ Miss Emily Greene Balch of Wellesley, Massachusetts, winner of the Nobel Peace Prize for 1946, recommended that governments put the polar regions under an international governmental administration.¹⁰ A co-operative spirit marked the activities of the powers in the Arctic before World War II, but in recent years fear of attack has prompted this country to rely on its own military strength and on bilateral diplomatic agreements to strengthen itself in the Far North.

THE ARCTIC WORLD

Until recent years neglect, except by a few adventurers and specialists, was the common lot of the Arctic regions—although some Europeans, notably the English, Dutch, and Danes, for centuries competed with one another in the economic exploitation of portions of the Arctic. Scientists who became interested in those regions during the past 75 years fostered a spirit of international co-operation with respect to the Arctic. For example, as a result of the international polar conferences at Hamburg in 1879 and Berne in 1880, a number of governments, including that of the United States, made complementary meteorological and magnetic studies in the Arctic and pooled their findings. In May 1926 men of three nations, the American, Ellsworth, the Norwegian, Amundsen, and the Italian, Nobile, crossed the North Pole together in a dirigible. The United States and the nationals of other countries joined in diligent search when Levanovsky of Russia and his five crewmen disappeared on their flight from Moscow to Fairbanks, Alaska, in 1937. Again, the United States in that same year encouraged the Russians to make their transpolar flight which ended in California.

The theoretical possibility that governments might use the land formations in the Northern seas for military purposes was foreseen immediately after World War I. In Article 9 of the treaty of February 9, 1920 recognizing the sovereignty of Norway in Spitsbergen, the signatories (the United States, Great Britain and the British Dominions, France, Italy, Japan, the Netherlands, Denmark, Sweden, Norway, plus the Soviet Union, which adhered to the treaty in 1925) forbade the establishment of military bases in the archipelago. The islands, a source of coal, lie above the winter limit of shipping north of Norway between 74° and 81° north latitude and 10° and 35° east longitude. But the strategic advantage of the Arctic area was generally overlooked until Vilhjalmur Stefansson in 1922 described the sig-

9. United Press Dispatch, *New York Herald Tribune*, July 5, 1947.

10. *New York Times*, April 27, 1947.

nificance of the great circle course over the Arctic Sea¹¹ and brought about general recognition of the practical utility of transpolar flight.

In anticipation of his own article Stefansson in 1918 had claimed, for Canada, Wrangel Island in the Arctic off the Northern coast of Siberia, 550 miles east of Point Barrow, Alaska, which he considered potentially useful as an airport. Russia, however, transported settlers and raised the Soviet flag there in 1924 and 1926, and Canada, the United States, and the United Kingdom have neither disputed nor formally recognized this action. Each of the three governments had grounds for claiming the island. Russia was then, as it is now, sovereign over the major portion of the strategic Arctic region, bounded customarily not by the Arctic Circle but by an irregular line limiting the area in which the average temperature for the warmest month is less than 50° Fahrenheit.¹²

This region includes the Arctic Sea, covering about 5,400,000 square miles, the shorelines of the sea (excepting Norway), the islands within the sea, part of Greenland, and much of Labrador. By far the longest Arctic Sea shoreline is the northern boundary of Russia, which reaches from 30° east longitude to 170° west. Parts of the shoreline belong also to the United States (Alaska), Canada, and Denmark (Greenland). Russia, Canada, Denmark, and Norway control the islands within the Arctic Sea.

The strategic area of the Arctic extends well below the line of 50° monthly maximum average temperature. To command the Arctic or a portion of it, a people must command a portion of the sub-Arctic. Most of Alaska, including the Aleutian Islands, is sub-Arctic, as is Canada southward along the Mackenzie River to Forth Smith, 1,300 miles from the river's mouth; the forest lands of Labrador; and portions of Russia. Moreover, the development of Arctic strategy depends on control of the approaches to the area. Thus certain regions on the Atlantic Great Circle course south of the sub-Arctic are important sites in Arctic policy—notably Iceland, Newfoundland^{12a} (where the United States

11. Vilhjalmur Stefansson, *The Northward Course of Empire* (New York, Harcourt, Brace, 1922). See also Stefansson, "Arctic as an Air Route of the Future," *National Geographic*, August 1922, pp. 205-18; Anne Morrow Lindbergh, *North to the Orient* (New York, Harcourt, Brace, 1937).

12. M. C. Shelesnyak, *Across the Top of the World* (Washington, Office of Naval Research, Navy Department, 1947), p. 14.

12a. "Agreement between the governments of the United Kingdom and the United States of America relative to the bases leased to the United States of America (and exchange of notes) together with Protocol between the governments of the United Kingdom, Canada, and the United States of America, concerning the defence [sic] of Newfoundland." *British Foreign Office Treaty Series* (London, H.M.S.O., 1941). For Canadian military

has the right to maintain air and naval bases until 2039), the Faroe Islands (part of the Kingdom of Denmark) occupied by Britain during World War II after the German occupation of Denmark, and, for European powers, Northern Norway and the Murmansk and Petsamo areas of Russia.

WORLD WAR II IN ARCTIC

The contemporary official American conception of the Arctic region as a strategic center of any future war, involving conflict between the United States and a European or Asiatic power, has developed from experience gained in World War II. Although that war lacked the transpolar features which are theoretically feasible and which the speculations of General Spaatz and observers sharing his views now emphasize, it was the first Arctic war of any magnitude. Combat occurred in both the Arctic and sub-Arctic regions, and Japanese forces for a period occupied a portion of sub-Arctic America in the Aleutians. The effectiveness of aerial operations deep in the temperate zone depended on meteorological data reported by Americans stationed in the Far North. The principal lines of communications from the United States to the European Allies followed the Atlantic Great Circle course through the areas of support of the Arctic and the sub-Arctic. Control of the approaches to the Arctic strengthened the Allies in the maritime phases of the war.

The United States took diplomatic and military steps to safeguard its far northern approaches before it formally became a belligerent in World War II. The Ogdensburg Agreement of August 17, 1940, establishing a permanent Joint United States-Canada Board of Defense "to consider in the broad sense the defense of the northern half of the Western Hemisphere,"¹³ made possible the construction of eleven weather bases in Labrador, the construction of the Alaska Highway as a military communication line from Edmonton to Fairbanks, and the establishment of the Northwest Staging Route for the flight of combat and transport planes from Great Falls, Montana, across Canada to Alaska. The United States also constructed, under other agreements, Goose Bay Airport in Labrador and the Canol petroleum extraction and refinery project in the Yukon territory.

From Canada, the Arctic defense arrangements of the United States fanned out eastward and west-

rights in Newfoundland in event of a new outbreak of war, see "Agreement between the governments of Canada, Newfoundland and the United Kingdom respecting Defence Installations in Newfoundland, March 31, 1946" (London, H.M.S.O., 1946).

13. Louise W. Holborn, *War and Peace Aims of the United Nations* (Boston, World Peace Foundation, 1943), p. 29.

ward. The eastward development, across the Atlantic periphery of the Arctic, came first. Its purpose was to keep open the sea lanes from North America to Europe. The exchange of American destroyers for the use of British possessions in the Western Hemisphere as military bases assigned the United States rights in Newfoundland. Giving America a new foothold in the Arctic itself, the agreement, signed on April 9, 1941, authorizing the United States to defend Greenland, noted "the exposed position of the Danish flag in Greenland" and "the grave danger that European territorial possessions in America may be converted into strategic centers of aggression against nations of the American continent," and therefore granted the United States "the right to construct, maintain, and operate such landing fields, seaplane facilities and radio and meteorological installations" and "to improve and deepen harbors and anchorages and the approaches thereto, to install aids to navigation by air and by water, and to construct roads, communication services, fortifications, repair and storage facilities, and housing for personnel, and, generally, the right to do any and all things necessary to insure the efficient operation, maintenance and protection of such defense facilities as may be established."¹⁴

On July 1, 1941 the United States brought its new series of Arctic defenses within 900 miles of the European continent through agreement with Iceland for use of military bases there.¹⁵

The development of Arctic policy westward to protect Alaska aimed at safeguarding airways rather than sea lanes. Across the aerial route from North America to Russia via Bering Strait lend-lease planes were ferried in 1942, 1943, 1944, and 1945. At one point during the war America had more than 200,000 naval, military, and air troops stationed in Alaska, but until 1939 neither the Navy Department nor Congress had manifested serious interest in the fortification of the territory. In that year the Navy decided to build air stations at three points at intervals of 700 miles—Sitka, Kodiak, and Dutch Harbor. In manning the Aleutians the Navy ignored suggestions of naval theorists¹⁶ and did not establish bases on the islands Kiska and Attu, both of which Japan occupied in 1942 with about 10,000 troops and abandoned in 1943 after immobilizing "from 100,000 to 150,000 U.S. troops plus a strong naval task force for 15 months."¹⁷ The Army Air

14. Executive Agreement Series 204, cited.

15. Treaties and Other International Acts Series 1566, cited.

16. Ernest Gruening, Governor of Alaska, in Statehood for Alaska, *Hearings*, cited, p. 420.

17. Extract from the minutes of the Joint Staff Planners 101st meeting, in Investigation of the National Defense Program,

Forces operated bases near Fairbanks and Nome, but the Air Forces seldom had more than 300 planes on hand in Alaska at any time throughout the war.

POSTWAR ARCTIC POLICY

American policy with respect to the Arctic in the postwar years is based on knowledge and experience gained and arrangements made during the war, but it stresses defense against a possibility which received only passing consideration from 1941 to 1945—and that is transpolar attack. Americans are not the only ones to be fascinated by transpolar possibilities. The Norwegian, Bernt Balchen, in an address to the Norwegian Geographic Society in Oslo on January 22, 1947, described the Arctic as a focal point of air operations in any eventual war, since "the North Polar region is the shortest route between the areas vitally concerned."¹⁸ However, the United States is concerned also with the possibility of attack along the Arctic perimeter, as General Spaatz made clear in testimony at the Capitol.¹⁹

"While none of us know when war may come," he said, "we can with reasonable assurance tell from whence it will come. Wars of a scale of magnitude adversely to affect the United States must be compounded of two primary elements—a large population which may become warlike and a vast industrial resource for the production of weapons. . . . There are three possible areas in the Northern Hemisphere where these two conditions do exist. The first is in Western Europe where both the First and Second World Wars originated. The second is in Eastern Eurasia and the nearby islands of the Western Pacific whence the Japanese jumped off the last time. The third is the land mass of central Asia. It is certain that the weapon of the future which will immediately attack us and which must give us the gravest concern is the long-range bomber or the long-range guided missile. Either of these weapons will follow Great Circle courses. Trace Great Circle courses from either of the three areas mentioned above to the industrial centers of the United States and we find that all of these courses thus described pass over or near the Arctic regions. . . . Likewise, if our own weapons are to move to the war chests of the enemy, they must follow the same courses and have the range, the speed and the characteristics to follow the same pathways to the war-making potential of the enemy."

Anticipating the modern polar military theorists, the late General William E. Mitchell coined an

Hearings before a Special Committee investigating the National Defense Program, U.S. Senate, 79th Congress, 2d Session, Part 39, p. 23485.

18. *Norway Digest* (Royal Norwegian Information Services), No. 57, January 31, 1947.

19. Military Establishment Appropriations Bill for 1948, *Hearings*, cited, p. 601.

axiom: "He who holds Alaska holds the world."²⁰ Alaska is now the strategic center of the United States Arctic policy. Postwar training operations there stress defense against attack from the Arctic regions themselves. The principal air base is Ladd Field, 10 miles from Fairbanks. Facilities developed during World War II are still available. Admiral C. A. Lockwood, the Naval Inspector General, in reviewing American operations in the Alaskan theater during the last war, formally expressed the opinion on September 4, 1946 that "strategically this area is of great importance and will continue to be so," and that "military and naval facilities in that area may be urgently needed in the future."²¹ The Army today is Alaska's "biggest industry."²² Yet the size of the military force in Alaska is small. The Air Force on February 29, 1948 had only one fighter group, 75 planes, and one bomber squadron there.²³ The Army at the same period had 7,000 troops in Alaska, "all service troops, servicing the Air Force."²⁴ "We think there should be some combat units in Alaska, to bring that up to something like 15,000," according to General Omar Bradley, Chief of Staff, United States Army.²⁵ However important the officials of the military establishment consider the Arctic, they garrison it weakly. The task of the Alaskan force is to defend a peninsula which is one-fifth the size of the combined 48 states. Yet the troops on location and the bases to which they are assigned are reported to be poorly equipped.²⁶

DIPLOMATIC PROBLEMS

The diplomatic interests of Russia and the United States in the development of their postwar Arctic policies have centered on Spitsbergen, Finland, Canada, Greenland, and Iceland. Neither great power has been able to obtain all the privileges it sought. The Norwegian *Storting* on February 15, 1947, by a vote of 101 to 11, adopted a resolution which in effect denied the Soviet proposal that Norway and Russia declare that the defense of Spitsbergen was the joint concern of the

two countries.²⁷ The *Storting's* resolution in part stated that "the international situation has . . . changed, as a result of the termination of the war to which the Soviet Union contributed so mightily, as a result of the United Nations having come into being and having taken up their work for peace and security, and not the least as a result of the resolution of the United Nations with regard to disarmament, which was initiated by the Soviet Union. To that extent the circumstances which conditioned the wording of the Norwegian draft declaration are no longer present and the opening of the negotiations of a military character with any single foreign power concerning the defense of a region under Norwegian sovereignty would be contrary to the foreign policy which the government in concert with the *Storting* have pursued since liberation . . . The *Storting*, never forgetting the assistance given to Norway by the Soviet Union, agree that discussions with the Soviet Union, the State which besides Norway has particular economic interests on Svalbard, otherwise should be continued concerning preparations for a revision of the Spitsbergen (Svalbard) Treaty of 1920 with a view to making it more satisfactory. The *Storting* further agrees that, when negotiations are opened with the other signatory powers, those states which in the last World War have fought against Norway or its allies should be excluded."

But postwar diplomacy lengthened the Russian shoreline on the Arctic Sea, in that the treaty settlement with Finland, in accordance with the Russo-Finnish armistice agreement of September 19, 1944, permanently ceded to the U.S.S.R. the province of Petsamo (Pechanga).²⁸ As a result, the continental territories of only two states in the Eastern Hemisphere now directly front the Arctic—Russia and Norway.

ICELAND

The United States has negotiated with three governments in order to advance its postwar Arctic policy. At the conclusion of hostilities the Truman administration suggested to the government of Iceland that it accord us the permanent use of military bases. During wartime occupation, under the terms of the agreement of July 1, 1941, the United States constructed and manned the air base of Keflavik and manned the naval base of Hvalfjörður, while the United Kingdom constructed an

27. Press release of the Royal Norwegian Information Service, March 4, 1947.

28. Part I, Article 2, Treaty of Peace with Finland 1947, *Treaties of Peace With Italy, Bulgaria, Hungary, Roumania, and Finland*, Department of State Publication 2743 (Washington, 1947), p. 2. Not having been at war with Finland, the United States is not a party to the treaty with Finland.

air base at Reykjavik, the Icelandic capital. The government of Prime Minister Olafur Thors rejected the American request for permanent privileges. The agreement of October 7, 1946 required the United States to withdraw all its military and naval personnel from the island within 180 days, but it left this country with a foothold there by stating: "The Keflavik Airport will continue to be available for use by aircraft operated by or on behalf of the government of the United States in connection with the fulfillment of United States obligations to maintain control agencies in Germany."²⁹

That limited concession, which the Icelandic parliament approved 32 to 14 (with 6 members abstaining), created a tense political situation in Iceland and precipitated the withdrawal of the coalition government headed by Prime Minister Olafur Thors. The Communist party, which in the 1946 elections won 10 of the 52 parliamentary seats, organized a one-day general strike in Reykjavik in protest against the agreement, and the 10 Communists in parliament voted solidly against its acceptance. The strike failed, however; the work stoppage was not general. The Thors government fell. Although the Prime Minister was a member of the Independent party (whose 20 members formed the largest single party bloc in parliament), his coalition government included two Communists. There are no Communists in the government of Stefan J. Stefansson, Social Democrat, which succeeded that of Thors.

Under the terms of the Keflavik concession, the Icelandic Airport Corporation, a subsidiary of a United States firm, the American Overseas Airlines, operates the airport. In authorizing America to use Keflavik, the agreement (paragraph 4) provided: "To this end the Government of the United States shall have the right to and may, at its expense, maintain at the airport either directly or under its responsibility the services, facilities, and personnel necessary to such use. The special character of these aircraft and their personnel will be respected as far as customs, immigration and other facilities are concerned. No landing fees shall be charged such aircraft."³⁰ Trans-Atlantic planes of American Overseas Airlines halt at Keflavik. Canadian, British, Dutch, French, and Scandinavian commercial air lines also use the field, but the Icelandic Communists continue to focus their animosity on the United States, as shown in the bitter comments about America in the Communist newspaper *Thjodviljinn*. The British have severed all special

29. *Treaties and Other International Acts Series 1566*, cited.

30. *Ibid.*

military connections with Iceland. In withdrawing, the British presented the Reykjavik airport to Iceland at no cost; while for \$300,000 the United States has turned over to Iceland the naval base at Hvalfjörður.

CANADA AND GREENLAND

On February 12, 1947, the State Department announced the conclusion of a new defense agreement between the United States and Canada. It provides for the "mutual and reciprocal availability of military, naval and air facilities in each country," but "this principle is to be applied as may be arranged in specific cases." The agreement authorized the establishment of seven meteorological stations on the Canadian archipelago, and the Dominion government retained the right to operate them jointly with the United States. "From the military standpoint and the security standpoint of the Western Hemisphere, it is absolutely essential that some stations be moved into the Arctic," Colonel D. N. Yates, Weather Service, United States Army Air Forces, had said before the conclusion of the agreement in justifying a northern weather program.³¹ The Air Force supplements this stationary weather reporting by sending a B-29 at frequent intervals on a weather flight from Alaska to the North Pole. The meteorological service is a military as well as a scientific undertaking. Upon the announcement of the United States-Canada agreement, the Soviet organ *Izvestia* stated that it possessed "obviously aggressive characteristics."³² Careful not to fan Russian suspicions, the Canadian government had minimized the military importance of Exercise Muskox, which during the winter of 1945-46 had tested the usefulness of motorized military equipment in cold weather and on snow-covered terrain in Northern Canada, and on which the Canadian government permitted the United States to send observers.

Greenland, the huge island neighboring Canada on the east, was a useful source of weather information during World War II³³ and an important point of defense of the air and sea lanes along the Great Circle course over the Atlantic from North America to Europe. At the conclusion of the war the United States transferred to Danish operation the 17 weather bases which American forces had established in Greenland during the war. The Dan-

31. Arctic Weather Reporting Stations, *Hearings before the Committee on Agriculture, House of Representatives, 79th Congress, 2nd Session*, p. 18.

32. *Izvestia*, February 19, 1947.

33. *Peace and War: United States Foreign Policy 1939-1941*, Department of State Publication 1983 (Washington, 1943), p. 641.

20. Quoted in *Statehood for Alaska, Hearings*, cited, p. 62.

21. The Naval Inspector General to the Chief of Naval Operations, Investigation of the National Defense Program, *Hearings*, cited, p. 233360.

22. General Dwight D. Eisenhower, then Army Chief of Staff, during a visit to Fairbanks, Alaska. *New York Times*, August 7, 1947.

23. Chart 6, Universal Military Training, *Hearings before the Senate Committee on Armed Services, 80th Congress, 2d Session*, facing page 392.

24. *Ibid.*, p. 347.

25. *Ibid.*

26. General Eisenhower, *New York Times*, August 7, 1947.

ish government has acquiesced in the desire of the Weather Bureau in Washington to use Thule, Greenland, in the summer of 1948 as an assembly point for materials to be transported by air to Ellesmere Island, Canada, for the establishment of a new Arctic meteorological station. In the absence of a new agreement to supplant the Defense of Greenland Agreement of April 9, 1941, the United States retains the use of the military bases established during the war, but the inconclusive character of the Danish-American conversations, as they have proceeded to date, leaves the position of the United States in Greenland fraught with uncertainty. In addition to other considerations that might explain Denmark's reluctance to accord to the United States the permanent privileges it seeks, the proximity of that country to the Soviet Union endows Danish foreign policy with the quality of caution, especially so long as the United States does not guarantee Denmark against attack. Danish public opinion has wondered whether a Greenland agreement, designed to improve the defense of the United States, might not expose defenseless Denmark to danger.

ARCTIC WAR GAMES

If military men are correct in assuming that the Arctic and sub-Arctic regions may be a theatre of warfare between the United States and the Soviet Union, their main source of concern should be not diplomacy, but the Americans' imperfect adjustment to warfare and life in extreme temperatures, and the underpopulation of the Northern areas in which the United States is interested.

General Dwight D. Eisenhower in 1946 expressed the opinion that large-scale ground operations in the 40°-below temperature (Fahrenheit) of the Arctic were unlikely, and he commented on the high number of casualties suffered by American troops in relatively mildly cold weather during the Battle of the Bulge in Belgium in December 1944.³⁴ But an effort by an enemy to establish a foothold in Arctic North America is not beyond possibility. An attack at 40° below could not be ignored by us because of the temperature. Russia is experienced in combat in far more intense cold than the thermometer registered during the Battle of the Bulge, although Russian troops have not fought often in Arctic and sub-Arctic conditions. The coldest spot in the world, so far as records are available, is Oimekon, Siberia, 150 miles south of the Arctic Circle, where the temperature has reached 90° below zero (Fahrenheit). In an effort to discount the effect of the Northern cold, Stefansson has pointed

out that five states in America have recorded temperatures of 55° below zero or colder—Wyoming 66°, Montana 63°, North Dakota 60°, Minnesota 59°, and South Dakota 58°. Yet the efforts of the United States military establishment to cope with the weather at the Far North have demonstrated that the extreme cold interferes seriously with the conduct of combat operations.³⁵

The United States began to make cold-weather combat tests under simulated conditions at Concord, Massachusetts, in 1935. In 1938 a cold-weather experimental station was constructed at Ladd Field, Alaska, but serious tests began only in the winter of 1941-1942, and they were sketchy. During World War II Canada conducted two cold-weather exercises, both of them south of the sub-Arctic zone—Operation Eskimo in the dry cold of Northern Saskatchewan, and Operation Polar Bear in the wet cold of snow-covered mountains in British Columbia.

More intensive investigation of cold-weather possibilities began after the war. In March 1946 the carrier *Midway* visited Davis Strait, where it proceeded within 200 miles of the Arctic Circle with 57 planes and one helicopter, all of which practiced take-off and landing operations from the ship in low temperature and in snowy weather. Also in March 1946 the participants in Exercise Muskox began their progress from Churchill, on Hudson's Bay, northward to Cambridge Bay above the Circle, and then westward and southward to Edmonton. Three United States Army Air Force supply planes and six gliders took part in the Exercise. In October 1946 the Army Air Forces announced the policy of rotating B-29 bomber groups and P-51 fighter squadrons in service at Alaska bases, in order to give all pilots and other flying officers experience in the Far North. The Army Air Forces in January 1947 built a hangar at Elgin Field, Florida, in which the temperature could be maintained at 70° below zero for the Arctic test of men, aircraft, and equipment. The Army Ground Forces tried their Arctic aptitudes in January 1947, in Task Force Frigid, whose tests began in temperature 67° below zero. Concurrently Task Force Williwaw was making ground equipment tests in the Arctic support region in the damp, foggy weather at Adak in the Aleutians. In weather approximating sub-Arctic conditions in terms of low temperature and snowy terrain, air-borne troops tested their cold-weather combat aptitudes in the early winter of 1948 in Operation Snowdrop near Pine Camp, New York.

35. Hanson Baldwin, *The Price of Power* (New York, Harpers, 1948), pp. 156-58.

That series of tests has disclosed shortcomings in the American capability to wage serious war against a vigorous foe in the Far North. Clothing is inadequate. Men need shelter at frequent intervals when they are engaged in military exercises in intense cold, but the shelter is not always available and the demands of warfare limit the use to which shelter could be put if it were available.³⁶ The problems affecting materiel are greater than those for personnel. Small arms and guns behave erratically. The experience of Task Force Frigid caused its commanding officer, Colonel Paul V. Kane, to conclude that tank warfare is impossible in Alaska in winter.³⁷ The investigation of Davis Strait made from the U.S.S. *Midway* produced the conclusion that modifications in the construction of carriers might be advisable if regular visits to the sub-Arctic are to be paid. In cold areas the ship could use more living space for its men. The warm-up of planes on the *Midway* at times took too long for safety. Although the *Midway* officers discovered that they could prevent the freezing of their lubricating oil by mixing small amounts of gasoline with it, the land exercises in Alaska have been harassed by the freezing of lubricants, battery water and tires, as well as of electric wires that subjects them to breaking.

In spite of these discouragements the military establishment has not lost its determination to overcome the problems raised by the Arctic. Perhaps use of weapons less mechanically complicated than those which the American services rely on would facilitate Far Northern operations. After studying the lessons implicit in the experience of Task Force Frigid, General Devers, commanding general of Army Ground Forces, and Major General E. R. Quesada, commanding general of the tactical air command, announced in May 1947 that they had agreed on plans for joint ground-air Arctic exercises in Alaska, which subsequently were held between November 1947 and March 1948. "We must develop air transportable ground forces units of company size, and fly them to Alaska for small unit training," General Devers said.³⁸

To improve the adaptation of man to life in the intense cold calls for ecological study. The Air Force and Navy accordingly have encouraged scientific experimentation by physiologists in the Arctic since the end of World War II. As a reaction test, for example, the Air Force in February 1948

transported by air from Florida to Alaska 32 soldiers who had been living for several months under semitropical conditions, in order to determine the readiness of men to adapt themselves psychologically to cold weather when they are accustomed to a warm climate. A more profound inquiry began under the direction of the Office of Naval Research, U.S. Navy Department, last August at Point Barrow, Alaska, through the establishment of a scientific task force directed to study the metabolism of Arctic animals. Dr. Lawrence Irving, of Swarthmore College, Pennsylvania, heads the task force, whose investigations of Arctic fox, Arctic weasel, ground squirrel, snow buntings, glaucous gulls, ptarmigan, seals, dall sheep, caribou, salt water sculpins, and minnows can throw light on the problem confronting man in accommodating himself to a Far Northern environment, although the scientific purpose is pure rather than practical.^{38a} "Men with experience have found it possible . . . actually to enjoy and prefer life in the Arctic to life elsewhere," Sir Hubert Wilkins, polar explorer wrote in 1947.³⁹ "There remains, however, a formidable number of scientific research problems,⁴⁰ which must be accomplished in the field as well as in the laboratory, before it will be possible to maintain inexperienced men in reasonable comfort in the Arctic and provide them with adequate protection to insure their efficient performance of duties."

While ecological discoveries may facilitate the adaptation to the North of soldiers habituated to going where orders by a superior send them, they cannot in themselves stimulate the migration of civilians free to live where they will. The present civilian population of Alaska is about 90,000, most of whom live below the sub-Arctic zone; of the Northwest Territories⁴¹ of Canada, 12,028; and of Greenland, 18,000 (16,222 of them Eskimos). Denmark, from anthropological considerations, has limited European migration to Greenland in order to guard Eskimo culture from Caucasian influences. Economic opportunity in the Far North

38a. The Navy Department, in conjunction with the Arctic Institute of North America, has contracted also with Dr. R. H. Hamilton, University of Michigan, to determine the causes which limit the northern spread of amphibians, particularly tree frogs.

39. Introduction to Shelesnyak, *Across the Top of the World*, cited, p. 3.

40. See Bulletin No. 1 of Arctic Institute of North America. *A Program of Desirable Scientific Investigations in Arctic North America* (Montreal), March 1946; and M. C. Shelesnyak, "Some Problems of Human Ecology in Polar Regions," *Science*, October 31, 1947, pp. 405-409.

41. The region above 60° north latitude from the Eastern border of Yukon Territory to Hudson Bay, and above the Bay to Davis Strait.

36. For information on one development in Arctic shelter see War Department Press Release, "Army Engineers Plan Arctic Troop Shelter," June 29, 1947.

37. Frederick Graham, *New York Times*, February 2, 1947.

38. War Department Press Release, May 4, 1947.

34. *New York Herald Tribune*, October 12, 1946.

is increasing.⁴² Canadians, for example, mine uranium at Great Bear Lake.^{42a} The geological tests which the Office of Naval Petroleum Reserves is making near Point Barrow along the shore of the Arctic Sea could increase the attraction of Alaska for settlers. The Barrow petroleum region comprises 75,000 square miles, about the size of Uruguay. The naval reserve covers 35,000 square miles, and the Interior Department controls the rest. Moreover, communications to Alaska are slightly better than they were before World War II. Trucks, buses, and private cars regularly use the Alaska Highway from Edmonton to Fairbanks. The Northwest Airlines and the Air Transport Command operate planes to Alaska from the United States over the wartime Northwest Staging Route, and Pan-American Airways operates a scheduled commercial plane service between Seattle and Fairbanks by way of Juneau. But the exploitation of resources has not proceeded rapidly enough to stimulate pioneering on a large scale.

The United States cannot affect the population policies of Canada and Denmark, but American Federal officials have been giving serious consideration to the possibility of populating the territory of Alaska. "I believe that admission of Alaska to the union as a state is essential to the welfare and to the security of every one of us in the States," Secretary of the Interior Krug has said. "Alaska's national defense position today is plain to all. We must develop its industry, agriculture, service trades, and professions to back up the defense plans of the army and navy. This will require a tremendously increased population."⁴³ Krug has assumed that the elevation of Alaska to the position of 49th state would help bring about the increase, and President Truman in his message to Congress on the State of the Union on January 7, 1948 recommended the granting of statehood. Despite improvements in communications, facilities for supplying Alaska with the materials needed to maintain an active, large military establishment are still inadequate. Goods for all needs, even foodstuffs, must be imported. Maritime shipping service to the territory is irregular and costly. Internal ground transportation facilities—three major highways and one railroad—cannot satisfy military requirements.

42. Canada Department of Mines and Resources, *The Northwest Territories, Administration, Resources, Development* (Ottawa, Bureau of Northwest Territories and Yukon Affairs, 1947), introduction; Secretary of the Interior Krug, *Statehood for Alaska, Hearings*, cited, pp. 9, 24, 25, 26, 30; Bernt Balchen, *Norway Digest*, January 31, 1947, cited.

42a. For a hopeful view of Canada's Arctic possibilities, see Floyd Trevor, *Frontier of Destiny, the Canadian Arctic* (Toronto, Canadian Association for Adult Education, 1946).

43. *Statehood for Alaska, Hearings*, cited, p. 7.

At the same time the limited nature of communications impedes colonization.

RUSSIA AND THE NORTH

The scarcity of human beings in the North American Arctic and sub-Arctic disturbs persons who see Northern problems in terms of Russian-American rivalry. Stefansson in an interview on March 11, 1948⁴⁴ said: "There are as many Soviet cities of 30,000 and 40,000 in the Far North as we have villages of 300 and 400." Now that Russians are "beginning to visualize an attack from North America," he said, "they have an added tendency to move their colonization north, this time on the basis of being ready to counterattack in an air war." The U.S.S.R. reportedly is encouraging veterans of World War II to settle in the North, but the Soviet interest in populating areas above the Arctic Circle, especially in Siberia, long antedates contemporary rivalries. "For years," according to Governor Ernest Gruening of Alaska, Russia has been "extremely active" in the promotion of agriculture on the Chukotski Peninsula across Bering Strait from Nome. "We do not know too much of just what they have done," Gruening said,⁴⁵ except that they have agricultural experiment stations every hundred miles or so, and that they are pushing the limits of agriculture further and further north, developing new strains of grain, and new crops, and devising new methods of cultivation, and they are tying in that agriculture with natural resources, with the mines and the forests, and they are building new cities. In Alaska we are doing nothing of the kind."

The navigation problem of traversing the Arctic Sea from the Kara Sea to Bering Strait first attracted Russian attention northward. The Soviet government in 1919 established the Commission for the Study of the North. Out of the commission grew the Arctic Institute, which "laid the basis for a planned, methodical study of the North Polar seas and the Arctic regions."⁴⁶ In 1933 Otto Yul'yevich Schmidt, the prominent Russian scientist, made the first voyage from the White Sea to the Pacific Ocean in the course of one navigation season, "without stopping over for the winter."⁴⁷ During the following two years the Soviet Union established within its governmental structure the Central Administration of the Northern Sea Route,

44. To United Press in *Washington Times-Herald*, March 11, 1948.

45. *Statehood for Alaska, Hearings*, cited, p. 401.

46. Semion Joffe, *The Northern Sea Route as a Transport Problem* (Moscow, The U.S.S.R. Council, Institute of Pacific Relations, 1936), p. 6.

47. *Ibid.*, p. 7.

with Dr. Schmidt as first chief. The navigation interest remains lively. The first postwar Five-Year plan, announced in March 1946, "aims at converting the Northern Sea Route into a normally operating waterway," according to the *U.S.S.R. Information Bulletin* of June 18, 1947.

The *Bulletin* also reported that in Leningrad the Higher Arctic Maritime School and the Leningrad Arctic School are training engineer-hydrographers, oceanographers, navigators, radio operators, hydro-meteorologists, and electrical and ship mechanics for work in the Far North. Arctic studies seem to be popular in Russia. In 1946, 1,176 applications arrived for the 22 vacancies in the school for technical workers. "Future Arctic specialists," the *Bulletin* says, "are maintained at the expense of the State: they get a stipend, free food and clothing and books. The Higher Arctic School has a correspondence course for engineers specializing in hydrography, meteorology and oceanography. . . . Prospecting the Arctic for minerals, establishing lines of communication and a reliable weather service, introducing agriculture in the north and finding the reasons for changes in the climatic conditions—such are the more important tasks facing the Soviet Arctic stations and expeditions." This intensive cultivation of interest in the Far North gives Russia an advantage in Arctic rivalry which the United States lacks, although the establishment of the Arctic Institute of North America in Montreal in 1945 suggests that North American interest is rising.

ARCTIC UNCERTAINTIES

Until the emphasis which the military have placed on the Arctic is subjected to careful analysis, Americans will not be certain whether the diplomatic rebuffs they have suffered, the discouragements that have attended the Northern task force exercises, and the underpopulation of the North American Arctic are really a source of weakness for the country. Whatever study is pursued might also inquire into the striking power of modern weapons. Will the long-range bombing plane and the modern guided missile soon be able to blast the United States at the end of a transpolar flight from Europe? General George C. Kenny, commanding general of the Army Air Forces' Strategic Air Command, predicted on January 26, 1947 that pilotless atom bomb-bearing planes crossing the North Polar Basin could kill 25,000,000 men, women and children in North America within 24

hours.⁴⁸ But so far as it is publicly known the United States has not been able to send guided missiles (V-bombs) far enough to span the Arctic,⁴⁹ and intense cold creates new problems for the launching of such weapons that have not yet been solved, so far as the public knows. Russia's opportunity to experiment with guided missiles has not been greater than ours. The flight without a halt in October 1947 of the B-29 bomber *Pacusan Dreamboat* along the Arctic periphery from Hawaii to Cairo, a distance of 10,000 miles, has encouraged the belief that planes can regularly proceed on intercontinental bombing missions. But it is still a question whether a plane loaded with bombs and carrying adequate supplies of gasoline could regularly attack the United States across the Pole and return to its base, although in March 1948 B-29s reportedly carrying normal combat fuel loads and simulated bomb loads of 10,000 pounds each flew nonstop 4,600 miles from Hawaii to Florida.⁵⁰ Even though planes have transpolar range, the problem of supplying their bases remains formidable. If combat planes are capable of carrying out regularly, without protracted interruptions due to supply difficulties, combat missions from Northern Europe and Northern Asia against the United States, then it is important to realize that Kansas is 5,400 miles from Moscow (by way of an air line via Scandinavia, Greenland, Baffin Land, and prairie Canada); 5,700 miles from Sverdlovsk; 5,900 miles from Irkutsk—while each of these cities is many less miles away from the key Alaskan points, Fairbanks and Point Barrow.

If the Arctic has been overemphasized as the first outpost of defense of the continent, this should become known so that the country can focus its attention on areas of greater importance from the strategic point of view. If, however, the military theory and assumptions about the Arctic are correct, the United States should take steps at once to strengthen itself in an area where it is dangerously weak.

48. *New York Herald Tribune*, January 27, 1947. Hume Wrong, Canadian Ambassador to the United States, has criticized the "over-dramatic" presentation of news from the Arctic and the emphasis on military activities in the Arctic. *New York Times*, May 8, 1948.

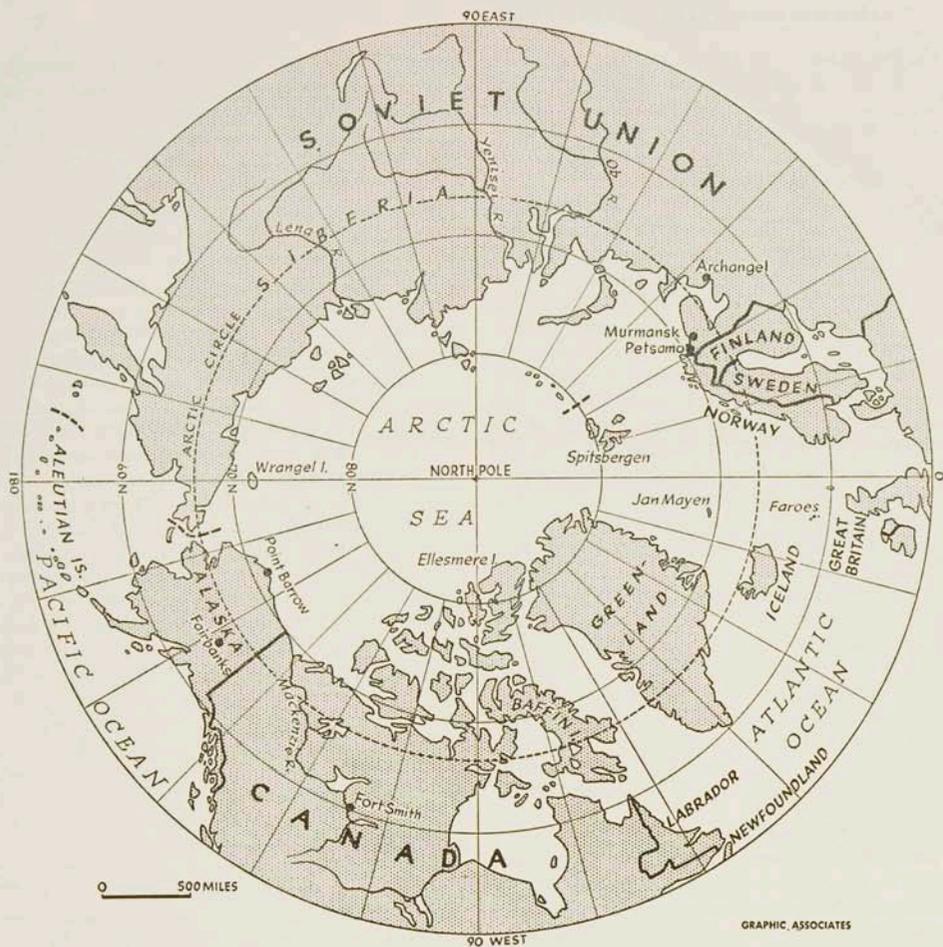
49. But Dr. L. A. Delasso, chief of the Ballistics Measuring Laboratories of Aberdeen Proving Ground, U.S. Army, reports that the United States could construct a guided missile capable of reaching any spot on earth if sufficient resources were concentrated on carrying out the project. Ansel E. Talbert, *New York Herald Tribune*, April 21, 1948.

50. *New York Herald Tribune*, April 8, 1948.

In the June 15 issue of FOREIGN POLICY REPORTS:

BRITISH RULE IN WEST AFRICA

by Vernon McKay

Arctic Strategic Islands

BY BLAIR BOLLES AND ONA K. D. RINGWOOD

Russia has superior advantages in comparison with the United States, from the territorial point of view, in today's competitive race for supremacy in the Arctic.¹ Most of the islands in the Arctic Sea belong to Russia. It claims Severnaya Zemlya, Fridtjof Nansen Land (formerly Franz Josef Land), Novaya Zemlya, the New Siberian Islands, the small Medvezhn Islands at the mouth of the Omolon River, and Wrangel Island. Severnaya Zemlya is 1,100 miles from the northernmost point of the Canadian archipelago, which extends to

83° north latitude. To Norway belong Spitsbergen and Jan Mayen, a small fog-bound island, useful for aerial operations, between Greenland and Norway, just above the Arctic Circle. Denmark's Greenland, the largest island in the world, is three quarters covered with an ice cap, and portions of Labrador and of Ellesmere and Baffin Islands in the Canadian archipelago are covered with glaciers and ripped with forbidding fjords. However, some portion of every island—as well as the floes in the sea itself—is inviting to the meteorologist who wants an observation site, and many islands can be developed into air bases.

1. See T. A. Taracouzio, *Soviets in the Arctic* (New York, Macmillan, 1938).

málaloki sem þetta málefni
hlýtur og meta ~~þá~~ við þig og
aðra góða gjalptæðis menn, það
sem þú getur áskalað í máli
þessu.

Kveð ég þig svo með
fylgsta trausti

Þinn einl.

Gísli Halldórsson

GÍSLI HALLDÓRSSON LTD.

ENGINEERING & TRADING COMPANY

REYKJAVÍK
ICELAND

YOUR REF

OUR REF GH/MG.

25. ágúst, 1948.

Formaður fjárhagsráðs
herra Próffessor Magnús Jónsson,
Reykjavík.

Hérmeð leyfi ég mér að senda yður afrit af greinargerð er ég hefi sent Sakadómara og sem felur í sér upplýsingar um það hvernig innflutningur kæliskápa og annara frystikerfa, sem kræður hefur verið - atvikaðist.

Upplýsingar þessar þetti mér vent um að gerðar yrðu kunnar öllum meðlimum háttvirts fjárhagsráðs, svo að ráðið fái í heild sem réttasta mynd af því hvernig mistök þau, sem hér um ræðir, hafa orðið.

Ég vil jafnframt leyfa mér að vona, að háttvirt fjárhagsráð taki tillit til þess, að hér er um fyrsta brot að ræða og vona ég að ráðið vilji stuðla að því að fyrirtæki mínu og sjálfum mér, verði ekki hegnt, svo að ég fái eigi undir risið. Vil ég í því sambandi benda á að kæliskáparnir sem ég var látinn greiða í bankanum rétt áður en tollafgreiðslan var stöðvuð af sama aðila eru greiddir með fé viðskipta manna minna, þeirra sem fá átta tækin, en þeir eru jafnmargir og skáparnir eða 23 að tölum.

Fengi ég með engu móti staðist það áfall sem ég hlýti ef skápanir yrðu gerðir upptækir án endurgreiðslu, því að verðmæti þeirra er um 200 þús. krónur - sem ég skulda kaupendum, eins og að framan segir.

Ég vil að lokum á ný bjóðast til að endursenda kæliskápana ef ráðið óskar þess og flytja inn frystivélar eða frystikerfi í staðinn, sem eigi verður um deilt að heyri undir þann flokk sem leyfið er merkt. Myndi ég þegar hafa endursent þá, ef ég væri viss um að mér væri það heimilt.

GÍSLI HALLDÓRSSON LTD
REYKJAVÍK - ICELAND

I þeirri von að ráðið vilji mæla með því við
Sakadómara, að mér verði gefinn kostur á réttar-
sett, kveð ég yður.

Virðingarfyllt,
GÍSLI HALLDÓRSSON H/F.

Gísli Halldórsson.

24. ágúst 1948.

F. forsætisráðherra
Ólafur Thors,
Reykjavík.

Kæri Ólafur,

Ég leyfi mér hérmeð að senda yður til vinsamlegrar athugunar meðfylgjandi greinagerð er segir frá tildrögum þess er fyrirtæki mitt flutti inn kæliskápa á leyfi fyrir "frystivélar og frystikerfi", sem veitt var á árinu 1946 en endurnýjað á árinu 1948, þá til kaupa á frystivélakerfi fyrir Miðnes í Sandgerði, sem af óviðráðanlegum ástæðum gat þó ekki framkvæmt kaupin.

Leyfið var síðan að nokkru notað fyrir vélum sem pantaðar höfðu verið út á það á árinu 1946 en fengust ekki innleystar á árinu 1947, vegna þess að leyfið fékkst þá ekki endurnýjað, og höfðu vélar þessar því orðið að liggja hér í óreiðu mánuðum saman.

Loks voru keyptir út á leyfin kælisképar (sem enginn mun geta neitað að séu frystikerfi) og tvö frystikerfi (án skápa), þar eð ekki tókst að finna kaupendur að stærri frystikerfum.

Þegar þessi kaup voru gerð, var mér ekki ljóst, að innflutningur þeirra frystikerfa sem nefnast í daglegu tali kæliskápar, væri í sér-flokki og að leyfi mitt var merkt hinum flokkinum sem grípur yfir allskonar kælitæki, önnur en skápa.

Ef mér hefði verið þetta ljóst hefði ég vitanlega flutt inn smá frystikerfi, án skápa, þaræð þau hefðu tvímálalaust tilheyrt þeim flokki, sem leyfið var merkt.

Strax og mér urðu þessi mistök ljós, bauðst ég til þess að endursenda kæliskápana á minn kostnað og flytja inn vörur, sem ekki gati orðið ágreiningur um, að leyfið gildi fyrir.

Þetta munnlega tilboð mitt var þó ekki tekið til greina og málið afgreitt til Sakadómar.

Afgreiðsla þessa máls á fundi Fjárhagsráðs og Viðskipta-
nefndar var svo snögg og svo fast fylgt á eftir af hálfu
Viðskiptanefndar, að grunur minn er sá, að hér liggi annað
og meira á bak við en einstök samvirkusemi nefndarmanna.
Þykir mér ekki ólíklegt að einhverjum meðlimi Viðskipta-
nefndar eða Fjárhagsráðs hafi þótt hnifur sinn komist í
feitr og að mál þetta væri tilvalið til að búa úr því of-
sókn og pólitískan áróður gegn stefnu Sjálfstæðisflokksins
og einstaklingum innan flokksins.

Ég verð að vísa að viðurkenna, að mér hefur orðið á meinleg
skissa og að fyrirtæki mitt er barna í fyrsta skifti brotlegt
orðið. En allt er þetta orðið að nauðsynjalausu og fyrir
einskært athugaleysi, þar sem mér var frjálst að flytja inn
kælikerfi ef þau aðeins voru án skápa.

Ég er boðinn og búinn til að beta fyrir brot mitt en finnst
sanngjærnt að málið yrði leyst með réttarsætt, þar sem mér
væri gert að greiða einhverja sekt - auk þess sem gera mætti
upptækan hagnað minn af sölu skápanna. En ef gera ætti upp-
tækanskápana og þannig baka mér 185 þús. króna beint tap -
því að upphæð þessa lét Landsbankinn mig greiða sér nokkrum
minútum áður en hann stöðvaði afgreiðsluna hjá Tollinum.-
þá gæti slíkur hnökkur ríðið fyrirtæki mínu og mér að fullu
og myndi þá eftirleiðis lítill akkur í mér sem stuðningsmanni
Sjálfstæðisflokksins.

Ef hinsvegar að mál mitt sætir dæmivilegri meðferð og fær
viðunandi lausn, sem veltur að ekki litlu leyti á yður, mun
ég vel kunna að meta það að verðleikum við yður og aðra
ráðamenn flokksins.

Virðingarfyllt,

GÍSLI HALLDÓRSSON LTD.

ENGINEERING & TRADING COMPANY

YOUR REF

OUR REF

REYKJAVÍK
ICELAND

24. Ás. 1948

*Skýrsla þessi er í
samræmi við upplýsingar
sefnar Saliaðmanna í öfri heyrsla.
Skýrslan er einnig send Saliaðmanna.*

Árið 1945 eða 1946 mun oss hafa verið veitt innfl. og gjald-
eyrisleyfi á Bretland fyrir um 250 eða 300 þús. krónur til
kaupa á frystivélum og frystikerfum. Höfðum við þá aðallega
í huga frystikerfi sem J. & E. Hall Ltd. í Dartford hafði
til sálu. En kerfi þessi sem afkasta um 26 þús. kalórium
eru full lítil til beinnar hraðfrystingar en einkar hentug
til að halda við kulda í geymsluklefum. Oss búrast þegar
margar pantanir í þessi frystikerfi og fengum við á árinu 1946
tvö eða fleiri kerfi afgreidd. En vegna erfiðra afgræðslu
skilyrða í Bretlandi, dróst afgreiðsla eftirstöðvanna fram á
árið 1947. En þegar kerfi þessi komu til landsins árið 1947
stóð svo á að leyfi vort hafði ásamt öðrum leyfum verið fellt
niður um áramótin 1946/1947 og urðum við að standa í miklu
stímaþraki með að fá það endurnýjað eða nýtt leyfi veitt. Var
verkmiðjan orðin mjög langþreytt á þessu þófi og heintabi
vélarinnar endursendar, en við reyndum að komast hjá þessu með
því að biðja verkmiðjuna um að vera þolinmóða og lofuðum við
að gera vort ítrasta.

Við höfðum um margra ára skeið skipt við þessa verkmiðju og
óskuðum að geta staðið við pantanir vorar eftir fengum og halda
þannig virðingu og trausti sem okkur hafði verið sýnd og sem
við höfðum ekki áður brugðist.

Það þótti ekki úr, að á þessu ári 1947 keypti Sölumiðstæð
Hraðfrystihúsanna, án nokkurs fyrirvara um innfl. eða gjald-
eyrisleyfi, af okkur stórt frystikerfi sem þessi sama verk-
miðja var að selja fyrir þrekk stjórna og sem var hið
síðasta af fjórum slíkum kerfum.

En sölumiðstæðin gat þegar til kom ekki staðið við kaupin nema
að lokum við rúman helminginn sem var keyptur handa Vestmanna-
eyjum fyrir £10.000.- Eftirstöðvarnar £7.000.- lágu

frh.

Því óráðstafaðar í Englandi og reyndi ég undirritaður m.a. að selja þann hlutann til Venezuela þar sem allgóðar vonir virtust fyrir hendi, en er það mistökst og ég kom heim aftur haustið 1947 vaknaði áhugi hjá h.f. Miðnesi í Sandgerði að kaupa þetta vélakerfi ef takast mætti að fá endurnýjað hið nefnda innfl. og gjaldeyrisleyfi, sem fellt hafði verið niður.

Meðan á þessu stöð haustið 1947 hótaði verksmiðjan hvað eftir annað að láta endursenda frystikerfi þau sem þönguð höfðu verið út á nefnt leyfi á meðan það var í gildi og selja síðari hluta kerfis þess sem Sölumiðstöðin hafði ekki staðið við að kaupa.

En með því að selja Miðnesi h.f. þessar eftirstöðvar kerfisins og fá endurnýjun hins niðurfellda leyfis, sáum vér vonir til þess að leysa þessi tvö vandræðamál, því að leyfið nægði bæði fyrir eftirkröfunni á vélarnar sem komnar voru og síðari hluta hins keypta kerfis, sem atlað var Miðnesi h.f.

Loks fékkst ádráttur fjárhagsráða fyrir því að leyfið yrði endurnýjað haustið 1947, en leyfið fékkst þó ekki endurnýjað frá Fjárhagsráði fyrr en þ. 24. jan. 1948 og var það nákvæmlega einum degi of seint, því að á sama degi barst oss skayti frá J. & E. Hall Ltd., sem voru nú orðnir uppgefnir á að biða eftir nærri því ársstapp, þess efnis að þeir höfðu þá selt eftirstöðvar þessa vélakerfisins sem Miðnesi var atlaður.

Mú var því ekki lengur um þá möguleika að ræða að kaupa þetta kerfi, sem var frá hernum og hreint tækifæriskaup, en Miðnes h.f. sýndi jafnframt engan áhuga fyrir útvegum annars frystikerfis og gátum vér nú engan aðila fundið sem óskaði eftir að hagnýta leyfið til frystivélakaupa. Leystum vér því út kröfu J. & E. Hall Ltd. vegna vélakerfa þeirra sem hér löggu og áttum þá eftir afgangi af leyfinu ca. kr. 186.000.- ónotaðar.

Með tilliti til alls þess kostnaðar og þeirra erfiðleika sem vér höfðum orðið að þola vegna þess að leyfi vort hafði ekki fengist endurnýjað fyrr en svona seint, fannst oss ekki óréttlátt eða óvenjulegt að vér hagnýttum leyfið til að kaupa frystivélar eða frystikerfi, fyrir eigin reikning.

Hugðumst vér fyrst kaupa öllu smærri frystikerfi en þau, sem vér

frh.

höfðum áður keypt, þannig að þau geti komið að sem fjölbreyttustu gagni, svo sem til að halda köldum geymslunum í skipum og bátum. Má geta þess í þessu sambandi að í hinum nýju togurum eru slík smávélskerfi og eru þau einmitt frá J. & E. Hall Ltd. sem vér höfum viðskipti vor við.

Jafnframt mátti selja kerfi þessi til kaupfélaga og kaupmanna og heimila við sjó og í sveit þar sem þau gátu komið að góðu lífi við að vernda matvæli frá skendum.

Er ég undirritaður fór til Englands í sumar athugaði ég um verð og afgreiðslu slíkra kerfa. En er það kom í ljós að erfitt var að fá kerfi þessi afgreidd með mótur nema á nokkuð löngum tíma og ennfræmur sem ég taldi stórt atriði, að kostnaður við að byggja utan um þau og setja þau upp, myndi verða allverulegur en hinsvegar unt að fá þesskonar frystitæki sem í daglegu tali nefnast kæliképar fyrir miklu minni kostnað heldur en hin tækin ásamt úmbúnaði myndu kosta, þá fannst mér að þessi síðarnefndu frystikerfi, kæliképarnar, myndu verða hægkvæmari kaup séð frá þjóðhagslegu sjónarmiði og ákvað því að kaupa þau.

Var síðan opnaður remburs fyrir frystitækjum og flutt inn 83 kæliképar og sem varahlutir 2 samkonar frystikerfi en én skápa.

Komu kælitæki þessi hingað til landsins nú fyrir skemmstu og tókum við við þöntunum frá hverjum sem hafa vildi, en leytubumst við að láta hvern kaupanda aðeins fá eitt tæki svo síður yrði hætta á að þau yrði endurseld. Voru flestir látnir greiða um kr. 3.000.- fyrir tækið, en áætlað að verðið yrði um kr. 2.800.- til kr. 3.000.-

Fórum vér að engu leynt með sölu tækjanna og þúðum tildeinis nokkrum meðlimum viðskiptanefndar og bankanna tæki, þaræf vér litum alls ekki svo á, að oss væri innflutningurinn óheimill og áttum vér oss einskis illa von.

En er oss þarast innheimtan frá Landsbankanum, sem opnað hefði remburs fyrir frystikerfunum samkvæmt leyfi voru, greiddum vér þegar innheimtuna og fórum tafarlaust með hana yfir til tollstjóra til að fá vöruna tollafgreidda en þá voru komin þar fyrirmæli frá bankanum um að afgreiða ekki tollskjölín fyrir þessar vörur.

Er ég undirritaður frétti þetta hringdi ég þegar til Einvarðs Hallvarðssonar og gaf hann mér þær upplýsingar að hann hefði

frh.

frétt að hér væri um ísskápa að ræða og að þeir Jón Mariusson bankastjóri og hann hefðu því talið rétt að stöðva afgreiðsluna í tollinum, þaræð bankinn vildi hafa hreiðar hendur og ekki afgreiða þetta mál nema uppáskrift viðskiptanefndar fengist um að leyfið mætti einnig nota fyrir kæliskápum.

Hringdi Einvarður þá samkvæmt beiðni minni til Friðfinns Ólafssonar í Viðskiptanefnd og tók hann á eintal í einkasíma. Í þessu samtali, sem ég hlustaði á, þáð Einvarður Friðfinn um að skoða þetta sem einkasamtal og fara ekki lengra með þetta. En spurði hann síðan hvort unt myndi að fá uppáskrift á leyfið að það mætti gilda fyrir ísskápum.

Þetta sagði Friðfinnur að Viðskiptanefnd gæti ekki gert vegna þess að leyfið væri nýbyggingarráðsleyfi og myndi því verða að fá uppáskrift hjá Fjárhagaráði.

Mér var nú orðið það ljóst að ísskápur voru flokkaðir í annan flokk heldur en frystivélar eða frystikerfi, en þessu hefði ég eigi veitt athygli áður, né því að á leyfinu stendur flokksnúmer sem gildir fyrir frystikerfi - en þó ekki þau frystikerfi sem í daglegu tali kallast kæliskápar eða ísskápar.

Kom þetta athugasemsi mitt til af því, að ég fæst yfirleitt ekki við umsóknir eða afgreiðslu innflutnings og gjaldeyrisleyfa, þar sem starfsfólk í fyrirtæki mínu sér um alla afgreiðslu og meðferð leyfa. En þessi númerun og flokkun á leyfunum mun ný tilkomin.

Hugðist ég taka mál þetta til athugunar næsta morgun.

Átti ég um kveldið tal við Friðfinn Ólafsson, sem tjáði mér þá að málið myndi verða tekið fyrir á næsta sameiginlegum fundi Fjárhagaráðs og Viðskiptanefndar sem þá átti að vera næsta morgun.

Varð ég undrandi yfir þeim mikla flýti sem hér átti sér stað í afgreiðslu þessa máls. Frétti ég jafnframt að Landsbankinn hefði kært mig fyrir Viðskiptanefnd. En af hálfu Landsbankans tjáði Einvarður Hallvarðsson mér, að um enga kærur af hendi bankans hefði verið að ræða og að samtali hans við Friðfinn Ólafsson, sem ég hlustaði á, hefði verið hið eina er fór í þá átt.

frh.

Á fundi Fjárhagaráðs og Viðskiptanefndar morguninn eftir mun hafa komið í ljós að búið var að tala við flebta meðlimi ráðsins og nefndarinnar og undirbúa það, að máli þetta yrði tekið fyrir og því vísað til Sakadómara.

Mun þá hafa verið samþykkt að vísa málinu til Sakadómara - án þess að mér væri gefinn kostur að ræða málið og gefa neinar upplýsingar mér til máleðóta. En mér hefði komið til hugar að bjóðast til að endursenda tækin gegn því að fá að flytja inn þesskonar frystitæki eða vélar í staðinn, sem leyfið er merkt.

Er ég frétti um þessu málalok, náði ég tali af bæði Dr. Oddi Guðjónssyni, fyrv. ráðherra Finni Jónssyni og Bjarna Benediktssyni ráðherra og fór þess á leit að þessi ákvörðun yrði endurskoðuð en á fundi ráðsins morgunin eftir fékk þessu ekki frangengt og mun það hafa strandað á afstöðu eins meðlims.

Ég hefði ritað þetta yfirlit yfir gang þessa máls, til þess að skýra sem best hvernig málið er til orðið.

- 1) Ég var í góðri trú er ég sótti um endurnýjun gjaldeyris og innflutn. leyfisins til þess að nota það fyrir Miðnes h.f. og þetta leyfi var upprunalega veitt mér fyrir ýmsum frystikerfum.
- 2) Það var force majeure, að kerfi það sem Miðnes h.f. atlaði að kaupa, var selt rétt áður en innfl. og gjaldeyrisleyfið var veitt. Á veitingunni hefði frá því henni var lofað munnlega orðið allangur dráttur, eða frá því um haustið þangað til í lok janúar.
- 3) Ég gat keypt þesskonar frystikerfi, eins og ég keypti - en umbúðalaus. Mér skilst að þá hefðu frystikerfin talist til þess flokks sem leyfið tilheyrði. En ég keypti frystikerfi þau sem í daglegu tali nefnast skápar, af því að mér fannst það vera betri kaup fyrir neytendurna, heldur en að þurfa með miklum kostnaði og fyrirhöfn að láta smíða utan um tækin.
- 4) Mér var sagt að S.I.S. hefði flutt inn kæliskápa - ekki frá Bretlandi - heldur frá Bandaríkjunum, sem hvað gjaldeyri snertir eru í áyrmtari flokki heldur en Bretland, og notað til þess leyfi fyrir mjólkurkælum og mjóltavélum. Mér var sagt að Helgi Benediktsson í Vestmannaeyjum hefði flutt inn kæliskápa frá Bandaríkjunum út á leyfi fyrir mjólkurkælum og hefði toll-afgreiðsla farið fram í Vestmannaeyjum en Heildv. Magnúsar Kjaram að um innflutninginn.

5) - Ég fæst ekki sjálfur við afgreiðslu innfl. og gjaldeyris leyfa, heldur er það starfsfólk mitt, sem með þessi leyfi fer. Ég gerði mér því ekki grein fyrir, að leyfi það, sem framlengt hafði verið og sent mér frá Viðskiptanefnd í janúar, 1948, væri nýbyggingarráðsleyfi og áleit það ekki bundið öðrum skilyrðum eftir að fyrirhuguð kaup fórust fyrir en þeim, að inn á það yrði að flytja frystivélar eða frystikerfi. Þegar ég ákvað kaupin var ég í Skotlandi og hafði ekki leyfið meðferðis. Leit ég svo á, að kælisápar hlytu að flokkast undir frystikerfi, því að þeir eru í rauninni ekkert annað. Ég vil taka fram, að ég hefði ekki áður flutt inn kælisápa.

6) Er ég hafði fengið að opna remburs fyrir frystitækjum, sem á ensku þýðir refrigerating equipment og kemur heim við reikning verksmiðjunnar, sem er samskráð enskri málvenju réttur og hljóðar einnig upp á refrigerating equipment, gekk ég út frá að leyfið heimilaði innflutninginn og var í góðri trú um að ekkert væri við innflutning þenna að athuga.

7) Er mér varð það ljóst, að mér höfðu orðið á þau mistök að veita ekki athygli flokksmerkingu leyfisins og því að það gildi fyrir öllum öðrum kælitækjum heldur en kælisápum bauðst ég þegar til þess að endursenda kælisápana á minn kostnað og myndi vera búinn að gera það, ef ég hefði fengið úr því skorið, hvort mér væri það heimilt.

8) Fyrir liggur listi yfir kaupendur allra kælisápanna. Hafa flestir kaupendurnir greitt skápana að fullu eða því sem næst með ca. kr. 3000.- pr. stk.^{*)} Er því auðvelt að fá sönnun fyrir því, að skáparnar eru seldir á fullkomlega löglegu verði og ekki gerð minnsta tilraun til að braska með þá. Það var því ekki um neina sérstaka freistingu að ræða, þegar keyptir voru inn á leyfið ísskápar í stað annara mjög vel seljanlegra skápalausra frystitækja.

Í því trausti að upplýsingar þessar hjálpi til að skýra, hvernig mál þetta er til orðið og að málið verði afgreitt á sanngjarnan og drengilegan hátt, þá kveðjum vér,

Virðingarfyllt,

Gísli Halldórsson h.f.,

^{*)} og voru skáparnar græiddir með innborgunum þessum í Landsbankann nokkrum mínútum áður en Landsbankinn stöðvaði tollafgreiðslu varanna með upphringingu til Tollstjóra.

Reykjavík 20. Ág. 1948

Kæri Bjarni.

Mér hefur ekkert tekið af mér
tali af þess undanfarna daga
en langa tíð og biðgi þig
að þú meðfylgjandi bréf
sem líklega hefur ein samtali
greini þú þú sem ég vilði
sagt hafa.

Mér þótti vænt að meira síða
sæðu við þig mun þetta mál
ef þú ert gerist. Þú hefur
mér vænt að mál hvort þú
telur og ég ert og senda
bréf þetta fleiri aðilum og
hvort þú telur og mér sé
hallað og aðhafast í mál.
Þessu er þú þitt.

Með bestu kveðjum

Gíslí Halldósson

R.S. mér hefur ekkert tekið af mér tali af þess undanfarna daga en langa tíð og biðgi þig að þú meðfylgjandi bréf sem líklega hefur ein samtali greini þú þú sem ég vilði sagt hafa. Mér þótti vænt að meira síða sæðu við þig mun þetta mál ef þú ert gerist. Þú hefur mér vænt að mál hvort þú telur og ég ert og senda bréf þetta fleiri aðilum og hvort þú telur og mér sé hallað og aðhafast í mál. Þessu er þú þitt.

GÍSLI HALLDÓRSSON LTD.

ENGINEERING & TRADING COMPANY

REYKJAVÍK
ICELAND

YOUR REF

OUR REF

Reykjavík, 20. ágúst, 1948.

Árið 1945 eða 1946 mun oss hafa verið veitt innfl. og gjaldeyrisleyfi á Bretland fyrir um 250 eða 300 þús. krónur til kaupa á frystivélum og frystikerfum. Höfðum við þá aðallega í huga frystikerfi sem J. & E. Hall Ltd. í Dartford hafði til sölu. En kerfi þessi sem afkasta um 25 þús. kaloríum eru full lítil til beinnar hraðfrystingar, en einkar hentug til að halda við kulda í geymsluklefum. Oss bárust þegar margar pantanir í þessi frystikerfi og fengum við á árinu 1946 tvö eða fleiri kerfi afgreidd. En vegna erfiðra afgreiðslu skilyrða í Bretlandi, dróst afgreiðsla eftirstöðvanna fram á árið 1947. En þegar kerfi þessi komu til landsins árið 1947 stóð svo á, að leyfi vort hafði, ásamt öðrum leyfum, verið fellt niður um áramótin 1946/1947 og urðum við að standa í miklu stímabraki með að fá það endurnýjað eða nýtt leyfi veitt. Var verksmiðjan orðin mjög langþreytt á þessu þófi og heimitaði vélarnar endursendar, en við reyndum að komast hjá þessu með því að biðja verksmiðjuna um að vera þolinmóða og lofuðum við að gera vort ítrasta.

Við höfðum um margra ára skeið skipt við þessa verksmiðju og óskuðum að geta staðið við pantanir vorar eftir föngum og halda þannig virðingu og trausti sem okkur hafði verið sýnd og sem við höfðum ekki áður brugðist.

Það bætti ekki úr, að á þessu ári 1947 keypti Sölumiðstöð Hraðfrystihúsanna, án nokkurs fyrirvara um innfl. eða gjaldeyrisleyfi, af okkur stórt frystikerfi, sem þessi sama verksmiðja var að selja fyrir brezku stjórnina og sem var hið síðasta af fjórum slíkum kerfum.

En Sölumiðstöðin gat, þegar til kom, ekki staðið við kaupin, nema að lokum við rúman helminginn, sem var keyptur handa Vestmannaeyjum fyrir £10.000.- Eftirstöðvarnar £7.000.- lágu

Því óráðstafaðar í Englandi og reyndi ég undirritaður m.a. að selja þann hlutann til Venezuela þar sem allgóðar vonir virtust fyrir hendi. En er það mistókst og ég kom heim aftur haustið 1947 vaknaði áhugi hjá h.f. Miðnesi í Sandgerði að kaupa þetta vélakerfi, ef takast mætti að fá endurnýjað hið nefnda innfl. og gjaldeyrisleyfi, sem fallt hafði verið niður.

Meðan á þessu stóð, haustið 1947, hótaði verksmiðjan hvað eftir annað að láta endursenda frystikerfi þau sem pöntuð höfðu verið út á nefnt leyfi, á meðan það var í gildi, og selja síðari hluta kerfis þess, sem Sölumiðstöðin hafði ekki staðið við að kaupa.

En með því að selja Miðnesi h.f. þessar eftirstöðvar kerfisins og fá endurnýjun hins niðurfellda leyfis, sáum vér vonir til þess að leysa þessi tvö mandræðamál, því að leyfið nægði bæði fyrir eftirkröfunni á vélarnar, sem komnar voru og síðari hluta hins keypta kerfis, sem ætlað var Miðnesi h.f.

Loks fékkst ádráttur fjárhagsráðs fyrir því að leyfið yrði endurnýjað haustið 1947, en leyfið fékkst þó ekki endurnýjað frá Fjárhagsráði fyrr en þ. 24. jan. 1948 og var það nákvæmlega einum degi of seint, því að á sama degi barst oss skeyti frá J. & E. Hall Ltd., sem voru nú orðnir uppgefnir á að biða eftir nærri því ársstapp, þess efnis að þeir hefðu þá selt eftirstöðvar þessa vélakerfisins, sem Miðnesi var ætlaður.

Nú var því ekki lengur um þá möguleika að ræða að kaupa þetta kerfi, sem var frá hernum og hreint tækiferiskaup, en Miðnes h.f. sýndi jafnframt engan áhuga fyrir útvegum annars frystikerfis og gátum vér nú engan aðila fundið sem óskaði eftir að hagnýta leyfið til frystivélakaupa. Leystum vér því út kröfu J. & E. Hall Ltd. vegna vélakerfa þeirra sem hér lágu og áttum þá eftir afgang af leyfinu ca. kr. 186.000.- ónotaðar.

Með tilliti til alls þess kostnaðar og þeirra erfiðleika sem vér höfðum orðið að þola vegna þess að leyfi vort hafði ekki fengist endurnýjað fyrr en svona seint, fannst oss ekki óréttlátt eða óvenjulegt, að vér hagnýttum leyfið til að kaupa frystivélar eða frystikerfi, fyrir eiginreikning.

Hugðumst vér fyrst kaupa öllu smærri frystikerfi en þau, sem vér

höfðum áður keypt, þannig að þau gæti komið að sem fjölbreyttustu gagni, svo sem til að halda köldum geymslum í skipum og bátum. Má geta þess í þessu sambandi að í hinum nýju togurum eru slík smávélakerfi og eru þau einmitt frá J. & E. Hall Ltd. sem vér höfum viðskipti vor við.

Jafnframt mátti selja kerfi þessi til kaupfélaga og kaupmanna og heimila við sjó og í sveit þar sem þau gátu komið að góðu líði við að vernda matvæli frá skemmdum.

Er ég undirritaður fór til Englands í sumar athugaði ég um verð og afgreiðslu slíkra kerfa. En er það kom í ljós að erfitt var að fá kerfi þessi afgreidd með mótur nema á nokkuð löngum tíma og ennfremur sem ég taldi stórt atriði, að kostnaður við að byggja utan um þau og setja þau upp, myndi verða allverulegur, en hinsvegar unt að fá þessi sömu frystikerfi innbyggð í skáp fyrir miklu minni kostnað heldur en umbúnaðurinn myndi nema, þá fannst mér að frystikerfi þessi myndu verða hagkvæmari kaup séð frá þjóðhagslegu sjónarmiði og ákvað því að kaupa kerfin í skápunum.

Var síðan opnaður remburs fyrir frystikerfum og flutt inn 83 frystikerfi í skápum og 2 án skápa.

Komu kælikerfi þessi hingað til landsins nú fyrir skemmstu og tókum við við pöntunum frá hverjum sem hafa vildi en leytuðumst við að láta hvern kaupanda aðeins fá eitt tæki, svo síður yrði hætta á að þau yrðu endurseld. Voru flestir látnir greiða um kr. 3.000.- fyrir tækið, en áætlað að verðið yrði um kr. 2.800.- til kr. 3.000.-

Fórum vér að engu leynt með sölu tækjanna og buðum til dæmis nokkrum meðlimum viðskiptanefndar og bankanna tæki, þareð vér litum alls ekki svo á að oss væri innflutningurinn óheimill og áttum vér oss einskis illt von.

En er oss barst innheimtan frá Landsbankanum, sem opnað hafði remburs fyrir frystikerfunum samkvæmt leyfi voru, greiddum vér þegar innheimtuna og fórum tafarlaust með hana yfir til tollstjóra til að fá vöruna tollafgreidda en þá voru komin þar fyrir mæli frá bankanum um að afgreiða ekki tollskjölin fyrir þessar vörur.

Er ég undirritaður frétti þetta hringdi ég þegar til Einvarðs Hallvarðssonar og gaf hann mér þar upplýsingar, að hann hefði

frétt að hér væri um ísskápa að ræða og að þeir Jón Maríusson bankastjóri og hann hefðu því talið rétt að stöðva afgreiðsluna í tollinum, þaræð bankinn vildi hafa hreinar hendur og ekki afgreiða þetta mál nema uppáskrift viðskiptanefndar fengist um að leyfið mætti einnig nota fyrir kæli-skápum.

Hringdi Einvarður þá samkvæmt beiðni minni til Friðfinns Ólafssonar í Viðskiptanefnd og tók hann á eintal í einkasíma. Í þessu samtali, sem ég hlustaði á, það Einvarður Friðfinn um að skoða þetta sem einkasamtal og fara ekki lengra með þetta. En spurði hann síðan hvort unt myndi að fá upp-á-skrift á leyfið, að það mætti gilda fyrir ísskápum.

Þetta sagði Friðfinnur að Viðskiptanefnd gæti ekki gert vegna þess að leyfið væri nýbyggingarráðsleyfi og myndi því verða að fá upp-á-skrift hjá Fjárhagsráði.

Mér var nú orðið það ljóst, að ísskápar voru flokkaðir í annan flokk heldur en frystivélar eða frystikerfi, en þessu hafði ég eigi veitt athygli áður, né því, að á leyfinu stendur flokksnúmer, sem gildir fyrir frystikerfi - en þó ekki þau frystikerfi sem eru í þesskonar umbúðum - að þau kallast í daglegu tali kæli-skápar eða ísskápar.

Kom þetta athugaleysi mitt til af því, að ég fæst yfirleitt ekki við umsóknir eða afgreiðslu innflutnings- og gjaldeyrisleyfa, þar sem starfsfólk í fyrirtæki mínu sér um alla afgreiðslu og meðferð leyfa.

Hugðist ég taka mál þetta til athugunar næsta morgun.

Átti ég um kveldið tal við Friðfinn Ólafsson, sem tjáði mér þá, að málið myndi verða tekið fyrir á næsta sameiginlegum fundi Fjárhagsráðs og Viðskiptanefndar, sem þá átti að vera næsta morgun.

Varð ég undrandi yfir þeim mikla flýti, sem hér átti sér stað, í afgreiðslu þessa máls.

Frétti ég jafnframt að Landsbankinn hefði kært mig fyrir Viðskiptanefnd. En af hálfu Landsbankans tjáði Einvarður Hallvarðsson mér, að um enga kærur af hendi bankans hefði verið að ræða og að samtal hans við Friðfinn Ólafsson, sem ég hlustaði á, hefði verið hið eina er fór í þá átt.

A fundi Fjárhagsráðs og Viðskiptanefndar morguninn eftir mun hafa komið í ljós að búið var að tala við flesta meðlimi ráðsins og nefndarinnar og undirbúa það, að mál þetta yrði tekið fyrir og því vísað til Sakadómara.

Mun þá hafa verið samþykkt að vísa málinu til Sakadómara - án þess að mér væri gefinn kostur að ræða málið og gefa neinar upplýsingar mér til málsbóta. En mér hafði komið til hugar að bjóðast til að endursenda tækin gegn því að fá að flytja inn þesskonar frystitæki eða vélar í staðinn, sem ekki gæti valdið misskilningi, að teldist til þess flokks sem leyfið er merkt.

Er ég frétti um þessi málalok, náði ég tali af bæði Dr. Oddi Guðjónssyni, fyrv. ráðherra Finni Jónssyni og Bjarna Benediktssyni ráðherra og fór þess á leit, að þessi ákvörðun yrði endurskoðuð, en á fundi ráðsins morgunin eftir fékkst þessu ekki fræmgengt, og mun það hafa strandað á afstöðu eins meðlims.

Ég hefi ritað þetta yfirlit yfir gang þessa máls, til þess að skýra sem best hvernig málið er til orðið.

- 1) Ég var í góðri trú, er ég sótti um endurnýjun gjaldeyris og innflutn. leyfisins, til þess að nota það fyrir Miðnes h.f., og þetta leyfi var upprunalega veitt mér fyrir ýmsum frystikerfum.
- 2) Það var force majeure, er kerfi það sem Miðnes h.f. ætlaði að kaupa, var selt rétt áður en innfl. og gjaldeyris leyfið var veitt. Á veitingunni hafði frá því henni var lofað munnlega orðið alllangur dráttur, eða frá því um haustið þangað til í lok janúar.
- 3) Ég gat keypt samskonar frystikerfi, eins og ég keypti - en umbúðalaus. Mér skilst að þá hefðu frystikerfin talist til þess flokks sem leyfið tilheyrði. En ég keypti frystikerfin í skápum, af því að mér fanst það vera betri kaup fyrir neytendurna, heldur en að þurfa með miklum kostnaði og fyrirhöfn að láta smíða utan um tækin.
- 4) Mér var sagt að S.I.S. hefði flutt inn kæliskápa - ekki frá Bretlandi - heldur frá Bandaríkjunum, sem hvað gjaldeyri snertir eru í dýrmatari flokki heldur en Bretland, og notað til þess leyfi fyrir mjólkurkælum og mjaltavélum. Mér var og sagt að Helgi Benediktsson í Vestmannaeyjum hefði flutt inn kæliskápa frá Bandaríkjunum út á leyfi fyrir mjólkurkælum og hefði tollafgreiðsla farið fram í Vestmanneyjum en Heildv. Magnúsar Kjaraan séð um innflutninginn.

GÍSLI HALLDÓRSSON LTD
REYKJAVÍK - ICELAND

Loks var mér sagt, og hygg ég að fá megí sannanir fyrir því, að menn hafa fengið keypt hjá S. Í. S., af lager hér í bæ, ýmiskonar heimilisvélar, gegn því að senda dollara í pósti inn á konto S. Í. S. í New York. Eg þekki menn, sem sjálfir hafa sagt mér, að þeir hefðu fengið sig afgreidda þannig hjá S. Í. S.

Þegar slík viðskipti eru látin viðgangast óátalið og þau borin saman við þá skissu, sem okkur varð á, að flytja inn kælikerfi í skápum, í stað þess að flytja aðeins kælikerfi, þá virðist öll sanngirni mæla með því, að okkur sé virt þetta til vorkunnar, ekki sízt þar sem augljóst er, að innflutningurinn fór fram í góðri trú og án allrar leyndar, en sala tækjanna á fullkomnlega löglegum hvítum markaði, til hvers, sem hafa vildi.

Það myndi fara í bága við réttlætiskennnd almennings, ef hörku yrði beitt í þessu máli og talið sönnun þess, að einstakir innflytjendur yrðu að þola mun harðari kosti heldur en Sambandið og fylgifiskar þess og yrði slíkt sízt talið Sjálfstæðisflokknum til pólitísku frámráttar.

Í því trausti, að mál þetta verð afgreitt á sanngjarnan og drengilegan hátt og að framangreindar upplýsingar megí hjálpa til að svo verði.

VIRÐINGARFÝLLST,

Fr. pr. Gísli Halldórsson h.f.,

Gísli Halldórsson.

Til hæstvirts dómsmálaráðherra
Bjarna Benediktssonar.

FÉLAG ÍSLENZKRA IÐNREKENDA

~~SKOGLASTREYKKE~~ . PÓSTHÓLF 653 . SÍMI 5730
Laugaveg 10

Reykjavík, 16. ágúst 1948.

Ríkisstjórn Íslands,
Reykjavík.

Félag íslenskra iðnrekenda leyfir sér hermeð að fara þess á leit við háttvirta ríkisstjórn að við undirbúning viðskipta-samninga Íslands og annarra ríkja verði iðnaðinum í landinu gefinn kostur á að gæta hagsmuna sinna á þann hátt að í samninga-nefnd hverju sinni sitji fulltrúi, skipaður samkvæmt tilnefningu Félags ísl. iðnrekenda, eða félaginu sé á annan hátt gefinn kostur á að koma sjónarmiðum iðnaðarins á framfæri við slíka samninga-gerð.

Innan félagsins eru nú 112 verksmiðjur og ná samtökin til næstum allra greina íslensks verksmiðjuiðnaðar.

Samkvæmt nýútgefnum skýrslum fjárhagsráðs um niðurstoður af rannsóknum á iðnaðinum í landinu notuðu íslenskar verksmiðjur árið 1946 aðflutt hraefni fyrir 104 milljónir og 800 þúsund krónur. Framleiðsluverðmæti verksmiðjanna það ár, nam um 510 milljónum króna, og átti að nema fyrir yfirstandandi ár um 928 milljónum kr. miðað við full afköst véla og húsnæðis.

Þjárfesting í verksmiðjuíðnaðinum nam í nóv. s.l. skv. sömu skýrslum 260 milljónum (vélar, byggingar og efnisbirgðir), miðað við bókfært verð, en er áætlað eigi minna en 300 millj. kr. á raunverulegu verði.

verksmiðjur, sem nota aðallega innlendar einivörur til framleiðslunnar, notuðu árið 1946 aðfluttar einivörur fyrir 10,1 milljón króna, en á sama tíma notuðu verksmiðjur, sem aðallega vinna úr erlendum efnivörum, aðflutt efni fyrir 94,7 milljónir kr. Það er því öllum verksmiðjunum sameiginlegt, að þær þurfa að einhverju leyti á erlendum efnivörum að halda, en þó í mismjafnlega ríku mæli. Afkoma iðnaðarins er að verulegu leyti háð því að gjaldeyris- og innflutningsleyfi fái til innkaupa á efnivörunum, frá þeim löndum, er framleiða slíkar vorur á hagkvæmu verði, og vilja láta þær af hendi rakna. Hefur það því miður borið við, að gerðir hafa verið gagnkvæmir viðskiptasamningar við erlend ríki, án verulegs tillits til innlands iðnaðar, t.d. með því að tryggja ekki afhendingu nauðsynlegra efnivara frá samningsríkjum, er framleiða slíkar vorur, og á hinn bóginn með því að takast á hendur skuldbindingar um innkaup á fullunnum vorum frá samningsríkjum, án tillits til þess hvort til væru verksmiðjur í landinu, er framleitt gætu samskonar vörur með þeim hætti, að hagkvæmara væri að útvega þeim einivörur en kaupa inn fullunnu vorurnar. Þinnig hefur það viljað til, að gerðir hafa verið voruskiptasamningar með ákvæðum um afhendingu frá samningsríkinu á ákveðnum efnivörum, ætluðum til íslenskra verksmiðja, en þegar til atti að taka framleiddi viðkomandi land ekki þær vorur, sem hefðu verksmiðjunum. Mundu slík mistök

vera óhugsandi, ef verksmiðjueigendurnir eða samtök þeirra hefðu verið kvödd til ráða við samningsgerðina, því að engum herlendum mannum er kunnugra um það en verksmiðjueigendunum sjálfum, hvar einvörur til verksmiðja þeirra eru framleiddar.

Það átti því að geta orðið til nokkurs gagns að fulltrúi væri tilkvaddur frá samtökum iðnaðarvöruframleiðenda, einkum þar sem nú er vitað, hve mikilvægur þáttur iðnaðarins í íslenskum þjóðarbuskáp er orðinn.

Vér væntum heiðraðs svars yðar við málaleitun vorri.

Virðingarfyllt,

Félag íslenskra iðnrekenda

Mr. Jóh. Kristjánsson

Jacobsen

Prival.
Auctjv.

JÓN G. MARIÁSSON

bankastjóri

ni Benediktsson © Borgarskjalasafn Reykjavíkur.

Reykjavík

31. desember 1947.

Vér leyfum oss að vekja athygli hins háa ráðuneytis á skuldaskiftum ríkissjóðs og ríkisstofnana við Landsbanka Íslands á yfirstandandi ári. Skýrsla um skuldir þessara stofnana þ.á.þ.m. fylgir hér með.

Skuldir ríkissjóðs og ríkisstofnana eru 8.þ.m. um 90 milj. króna. Af þessu mun mega telja eftirtaldar stofnanir sjálfstæð fyrirtæki, þó þær séu eign ríkisins:

Landssíma Íslands,
Skipaútgæð ríkisins,
Síldarverksmiðjur ríkisins.

Þessar stofnanir semja venjulega sjálfar um viðskifti sín við bankann, og á því ekki að vera ástæða til að ónáða fjármálastjórn ríkisins út af þeim viðskiftum, á meðan þau eru rekin á eðlilegan hátt. En á það skal þó bent, að Landssíminn skuldar nú að jafnaði um og yfir 2 milj. króna, sem mun stafa af töpum símans undanfarin ár. Verður ekki hjá því komist að krefjast greiðslu á skuld þessari innan skamms.

Hér á eftir verða ofan nefndir reikningar ríkisins og ríkisstofnana teknir til athugunar:

1. Alþjóða hjálparstofnunin. Þessi fjárhæð er eftirstöðvar af framlagi ríkisins og þyrfti að greiðast sem fyrst.
2. Beitunefnd. Þetta er skuld frá fyrra ári, sem æskilegt væri að geti horfið úr reikningum bankans sem allra fyrst.
3. Byggingarnefnd Síldarverksm. ríkisins. Þetta er óumsamin yfirdráttarskuld á hlaupareikningi, sem vér treystum oss ekki til að láta standa lengur ógreidda. Hefir verið ráðgert að ríkið gefi út og selji skuldabréf til að geta greitt skuldina. Erum vér fúsir til að aðstoða við sölu bréfanna, en engar líkur eru til að bankinn geti keypt neitt af þeim.

31. desember 1947.

4. Fiskiðjuver ríkisins. Þetta fyrirtæki skuldar í víxlum kr. 1.195.600.00, sem ráðgert er að greiðist með stofnlánadeildarláni. Enn mun ekki að fullu afráðið hver ber ábyrgð á fyrirtækinu og getur það valdið erfiðleikum í sambandi við lánveitingar til starfsemi fyrirtækisins.

5. Fiskimálanefnd. Þetta munu vera tapskuldir á fiskútflutningi á vegum ríkisstjórnarinnar árin 1945 og 1946. Hefir margsinnis verið lofað að greiða þessar skuldir og væntum vér að svo verði gert sem allra fyrst.

6. Fiskábyrgðir ríkisins. Þessi skuld stafar af því að ríkissjóður hefir orðið að taka á sig það sem vantar á að söluverð saltfisks hrökkvi fyrir ábyrgðarverðinu. Samdist svo um milli hæstvirts fjármálaráðherra og bankans samkvæmt því sem segir í bréfi bankastjórnarinnar dags. 11. júní þ.á.: ".....gaf framkvæmdarstjórnin kost á að lána ríkissjóði nægilegt fé til að greiða ábyrgðarverð fyrir afskipaðan (seldan) saltfisk, enda greiðist lánið aftur af andvirði síldarlýsis, þegar farið er að flytja út þessa árs framleiðslu.....".

Með bréfi fjármálaráðuneytisins dags. 19.s.m. er fallist á þessi skilyrði bankastjórnarinnar.

Þar sem nú þegar er búið að flytja út mestan hluta síldarlýsis frá sumarvertólinni, en ekkert hefir verið greitt upp í skuldina, verður að gera ráðstafanir til fjáröflunar ^{til fjárlaga} /á framlagi ríkissjóðs vegna fiskábyrgðanna, því ekki kemur til mála að bankinn geti veitt fast lán í þessu augnamiði.

7. Landssmiðjan. Skuldin mun að mestu stafa af töpum og hefir ekki verið samið um greiðslu hennar, en það verður að gerast hið fyrsta.

8. Ríkisféhirðir. Skuld þessi hefir hækkað stórkostlega á árinu, var í ársbyrjun kr. 7.845.000.00 en var 8.þ.m. kr. 35.499.000.00. Eftir upplýsingum frá fjármálaráðuneytinu munu vera innifaldar í skuld þessari greiðslur vegna ýmsra framkvæmda, sem ekki hefir verið veitt fé til á fjárlögum.

Þá er yfirdráttur ríkissjóðs vegna daglegra útgjalda, sem ætlast er til að greiðist af tekjum ríkissjóðs þegar þær tilfallast. Þessi við-

skifti eru enganveginn óeðlileg, ef þess er stranglega gætt, að yfirdráttur ríkissjóðs vegna daglegra útgjalda verði aldrei svo hár að ekki sé öruggt að hægt sé að endurgreiða hann af ríkissjóðstekjunum á sama ári. Nú er hinsvegar ljóst að yfirdráttur ársins 1947 er miklu meiri en svo, að hann verði greiddur af tekjum þess árs, enda hafa verið greiddar af rekstursreikningnum ýmsar framkvæmdir, sem gert hafði verið ráð fyrir að föst lán yrðu tekin til þess að standast kostnað af. Vér þurfum að sjálf-sögðu eigi að benda hinu háa ráðuneyti á að hér er nokkur hættu á ferðum, einkum þegar þess er gætt, að oss hafa borist undanfarna daga lánbeiðnir um allt að 10 milj. króna til greiðslu á skuldbindingum ríkissjóðs vegna ábyrgðar á fiskverði, fyrir utan það fé, sem þegar er búið að lána í þessu skyni, en það nemur 4,6 milj. króna.

Vér höfum fengið skýrslu frá fjármálaráðuneytinu um yfirdráttarskuld ríkissjóðs þar sem sundurliðað er til hvers féð hefir verið notað. Fylgir skýrslan hér með. Ber skýrslan það með sér að meginhluti yfirdráttarins hefir gengið til ýmsra framkvæmda ríkisins og ríkisstofnana, sem ekkert fé er ætlað til á fjárlögunum. Í sumum tilfellum virðist ríkissjóður vera búinn að veita þarna lán, sem vér vorum búinir að neita um. Má þar nefna m.a. framlög til símaframkvæmda 1946 kr. 6.326.000.00, til landshafna kr. 2.635.310.00 og til bygginga síldarverksmiðja ríkisins kr. 3.247.760.00. - Um flesta aðra liði á skýrslunni gegnir raunar sama máli. Í bréfi voru dags. 18. ágúst þ.á. skýrum vér ítarlega frá hvernig þá er ástatt um útlán bankans. Síðan hefir ástandið versnað til muna. Meðal annars hefir verðbréfaeign bankans hækkað síðan um 13 milljónir króna.

9. Ríkisstjórnin v/Alþjóðabankans, Washington og Alþjóðagjaldeyrissjóðsins.

Svo hefir verið um samið að skuldum ríkisins vegna þessara stofnana verði breytt í skuldabréfalán. Þyrfti að ganga frá því sem fyrst.

10. Ríkissjóður v/Tunnuverksm. ríkisins.

Þetta er reksturslán. En eftir upplýsingum sem bankanum hafa borist um fyrirhugað viðskiftafyrirkomulag verksmiðjunnar, er hætt við að þetta verði nokkuð fast lán frá ári til árs. En þar sem vér veittum þetta aðeins sem venjulegt rekstrarlán, sem þá ætti að greiðast a.m.k. einu sinni á ári, virðist ekki verða hjá því komist að útvega verksmiðjunni fast rekstrarlán til nokkuð langs tíma, eða að haga sölu á framleiðsluvörum verksmiðjunnar þannig, að hún selji framleiðslu sína fyrirfram, svo aldrei þurfi að vera bundið fé að neinu ráði í öðru en óunnu efni sem ætlað er til tunnugerðarinnar.

10. Síldarniðursuða ríkisins. Um þennan skuldalið er oss ókunnugt, en ekki mun vera ætlað fé á fjárhögum til þessa fyrirtækis.

11. Togarakaup ríkisins. Þessi skuld á að greiðast jafnóðum og togararnir verða seldir og afhentir, ef kaupendur þeirra hafa nægilegt fé.

12 & 13. Rússlandsviðskifti, timburábyrgð og Viðskiftanefndin vegna sömu viðskifta.

Hér er um tvo reikninga að ræða. Væntanlega hverfa þessar fjárhæðir þegar búið verður að flytja til landsins og selja það sem eftir er af umsömdu timbri og kolum frá Rússlandi.

14. Vitamálastjórnin. Vitamálaskrifstofan hefir oft farið fram á braðabirgðalán. Er vafamál hvort æskilegt er að skrifstofur, sem annast framkvæmdir fyrir ríkið, hafi sjálfstæð viðskifti við bankann. Virðist eðlilegra að þessi viðskifti séu á vegum fjármálaráðuneytisins, og teljum vér æskilegt að svo verði eftirleiðis.

Vér höfum tekið fram nokkur atriði í sambandi við skuldaskifti ríkissjóðs og ýmsra ríkisstofnana við bankann. Væntum vér viðtals vð hæstvirtan fjármálaráðherra um þessi mál svo fljótt sem við verður komið.

Virðingarfyllt

LANDBANKI ÍSLANDS

J. G. M. J. A. R. M.

fskj.

Til

fjármálaráðuneytisins,

Reykjavík.

Greiðslur úr ríkissjóði árin 1946 og 1947 til 19/12.
vegna ýmissa framkvæmda sem ekki eru á fjárlögum.

Til byggingar strandferðaskipa	5.248.527.00
" " Arnarhváls	2.670.315.00
" símaframkvæmda (1946)	6.326.000.00
" tunnoverksmiðju	839.139.00
" framkv. í Höfðakaupstað	900.000.00
" síldarniðursuðuverksmiðju	170.000.00
" landshafna	2.635.310.00
" síldarverksmiðja ríkisins (afb. og vextir af skuldum)	3.247.760.00
" smíði fiskibáta innanlands	9.235.903.00
" lýsisherzluverksmiðju	589.732.00
" Svíþjóðarbáta	1.325.015.00
" rafveitu Siglufjarðar (v/ábyrgðar)	<u>728.588.00</u>
	Kr. 33.916.289.00
	=====

Reikningar ríkissjóðs og ríkisstofnana þ. 8. 12. 1947.

		<u>Skuldir:</u>	<u>Innstæður:</u>
Hlr. 4929	Alþjóða hjálparstofnunin	50.571.00	
" 2065	Beitunefnd	47.671.00	
" 5202	Bygginganefnd síldarverksm.ríkisins .	13.840.543.00	
" 5828	Fiskiðjuver ríkisins (vixlar kr. 1.195.600.00).		3.970.00
" 2640	Fiskimálanefnd	1.065.360.00	
" 5892	Fiskábyrgðir ríkisins	4.597.997.00	
" 658	Landssími Íslands	1.719.612.00	
" 2031	Landssmiðjan	810.749.00	
" 1727	Ríkisféhirðir	35.499.600.00	
" 3501	Ríkisstj. v/Alþjóðabankans, Washington (hlutafé)	1.299.414.00	
" 5825	Ríkisstj. v/Alþjóðagjaldeyrissj., Wash.	6.519.986.00	
V.- 101	Ríkissjóður v/Tunnuverksm.ríkisins ..	2.811.155.00	
Hlr. 2054	Síldarverksmiðjur ríkisins, Siglufirði (vixlar kr. 14.500.000.00)	2.665.870.00	
" 3301	Síldarniðursuða ríkisins	81.190.00	
" 5319	Togarakaup ríkisins	15.932.725.00	
" 5918	Timburáb. v/Rússlandsviðskifta	77.285.00	
" 5890	Viðskiftanefndin v/Rússlandsviðskifta	931.081.00	
" 1472	Vitamálastjórinn (vixlar kr.500.000.00)	243.064.00	

Sérbókun í sambandi við stjórnarmyndun.

Um eignakönnun.

Ríkið býður út skuldabréfalán til 25 ára. Bréf þessi skulu seld gegn greiðslu í peningum, opinberum verðbréfum og öðrum skuldabréfum, sem umbodsmenn ríkisins taka gild. Vextir skulu vera 1%.

Bréf þessi séu ekki skattskyld né útsvarsskyld og því ekki framtalskyld, þó skal nafngreina eiganda við innlausn. Þetta raskar ekki því að bréfin geti orðið gerð skattskyld, sérstökum almennum eignaskatti ef álagður yrði, þó þannig að ekki sé rofin sú meginregla að bréfin séu ekki nafnskráð. Lánsútbod þetta standi í þrjú mánuði. Að því loknu fari fram inndráttur sebla, skráning verðbréfa og sparifjórinnsetna. Opinber skuldabréf, sem ekki eru nafnskráð falla úr gildi en handhafabréf og ónafnskráðar innsetur falla ríkinu.

Benja- og sveitafélögum verði gefin kostur á að ganga inn í lántökuna eftir síðar ákveðnu hlutfalli í lögum (St.J.St.).

Að loknum útbodsfresti ríkisskuldabréfa þeirra, er að framan greinir, fari samtímis fram á 2-3 dögum framtal bæði tekju og eigna um land allt.

Þeir, sem heldur kjósa að greiða lögboðinn skatt af því, sem þeir kunna að hafa dregið undan, verði gefinn kostur á því þannig: Fyrir allt að 25 þús. kr., er menn geta fært sönnur á að þeir hafi átt óframtalið 1. janúar 1940 verði gefnar upp sakir. Af því, sem síðar hefur best við verði greiddur fullur venjulegur skattur, bæði tekju- og eignaskattur, enda sé gerð fullkomin grein fyrir hvernig að eignauki hafi orðið til. Fyrir það, sem umfram kann að hafa verið 25 þús. kr. 1. janúar 1940, óframtalið kaupist áður nefnd skuldabréf.

Frankvæmd eignakönnunar sé falin þriggja manna nefnd, skipaðri af fjármálaráðherra í samráði við stjórnarflokkana, og allar reglugerðir verbandi frankvæmdirnar lagðar fyrir alla ríkisstjórnina til umræðu og athugunar.

Um dýrtíðarmál.

Það er samkomulag milli stjórnarflokkanna að greiða niður fyrstu 12 stigin, sem vísitalan kann að hækka fram yfir 310 stig, þó ekki

yfir 10 milj. kr. brúttó.

4. febr. 1947,
Stefán Jóh. Stefánsson (sign.)
Bjarni Benediktsson (sign.)
Jóhann P. Jósefsson (sign.)
Eysteinn Jónsson (sign.)
Bjarni Ásgeirsson (sign.)
Emil Jónsson (sign.)

*Riú af frummi Stofnunar
Stefán Jóh. Stefánsson*

S Í L D A R L Ý S I

Sumarframleiðsla.

	Bretland	Bandaríkin	Þýzkaland	Rússar	Tékkar	Danir	Holland
1940	25.000 £23: 0: 0 c&f. 12.000 £17: 0: 0 fob.						
1941	14.435 £25: 0: 0 fob.						
1942	24.600 \$130.00 fob.)	Lend lease					
1943	24.060 \$145.00 fob.)						
1944	33.200 £38: 8: 3 fob.						
1945	6.900 £38: 8: 3 fob.						
1946	ca.10.400 £62:10: 0 fob. 58,5%				ca.5400 \$250.00 fob	10%	£62:10:0
1947	9.641 £95: 0: 0 fob 40%			31,5% (£62:10:0) 9516 \$433.00 fob	302,3	£130 cif	
1948	6.000 £95: 0: 0 fob			40% (108£)			320 £107:10:0

Vetrarframleiðsla.

1947/1948	4.500 £97: 0: 0 fob						
"			5000 £97 fob				2140 £117 pr tonn
"		3918 \$423,30					fob (tunnulipi)
"	1.039 £115:0:0 cif (selt gegnum breskt fjama til haerlands fjals sala)	(tap £100) fob. selt ameríska herm i þýzkalandi	selt met isfiski				